

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра цивільно-правових дисциплін

ПРАВОВА ОХОРОНА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Методичні рекомендації
до практичних занять для здобувачів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Спеціальність: 081 «Право»

Одеса
Фенікс
2024

УДК 34:719(072)
П685

Рекомендовано до друку вченою радою
економіко-правового факультету
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
(протокол № 2 від 6 вересня 2024 р.)

Укладач:

Барський В. Р. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін економіко-правового факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Рецензенти:

Бачинська О. Н. – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України та спеціальних історичних дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

Короткий Т. Р. – кандидат юридичних наук, доцент, віце-президент Української асоціації міжнародного права, голова ГО «Фонд підтримки фундаментальних досліджень», провідний науковий співробітник Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України».

Правова охорона культурної спадщини : метод. реком.
П685 до практ. занять з курсу «Правова охорона культурної спадщини» для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищ. осв. спец. 081 «Право» / уклад. В. Р. Барський ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса : Фенікс, 2024. – 100 с.

У методичних рекомендаціях розкривається програма курсу, даються вказівки для опанування лекційним матеріалом, наведено основні положення до вивчення дисципліни «Правова охорона культурної спадщини» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-наукової програми «Право» спеціальності 081.

Методичні рекомендації розроблені для підготовки до практичних занять, оформлення робіт при самостійному виконанні завдань.

Ситуативні вправи наведені у методичних рекомендаціях виключно з навчальною метою і не гарантують абсолютну відповідність усім можливим практичним або теоретичним контекстам.

.УДК 34:719(072)

Зміст

1. ВСТУП.....	4
2. ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ	8
3. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	12
4. ПИТАННЯ ДЛЯ ПОТОЧНОГО ТА ПЕРІОДИЧНОГО КОНТРОЛЮ.....	56
5. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ.....	59
6. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РОЗПОДІЛ БАЛІВ.....	63
7. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ.....	69
8. ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ	95

1. ВСТУП

«Правова охорона культурної спадщини» є вибірковою навчальною дисципліною. Вивчення навчальної дисципліни грає важливу роль для професійного становлення майбутніх правників. В рамках її вивчення здобувачам пропонується опанувати знання, значущі для публічного управління культурною спадщиною, комерціалізації культурної спадщини, охорони культурної спадщини від негативних соціальних практик, реалізації права доступу до культурної спадщини.

У навчальній дисципліні комбінуються історичний, доктринальний та практико-орієнтований підходи до предмета вивчення.

Історичний підхід до предмета вивчення виявляється у зверненні до основних історичних етапів розвитку законодавства про охорону культурної спадщини. При цьому історичні етапи розглядаються як такі, що мають самостійну цінність і завершеність, але, з іншого боку, містять інваріант, властивий даному явищу на всіх етапах.

Вивчення навчальної дисципліни спонукає здобувачів до вирішення низки доктринальних питань, зокрема, співвідношення понять «галузь права» та «галузь законодавства», критерії виокремлення галузей права в правовій системі України, ієрархія джерел права в контексті глобалізації та європейської інтеграції тощо. Вирішення цих доктринальних питань забезпечує більш ґрунтовне розуміння механізму правового регулювання правовідносин, пов'язаних з охороною культурної спадщини.

Одною з головних особливостей правовідносин, пов'язаних з охороною культурної спадщини, є їх дуалістична (публічно-приватна) юридична природа – вони одночасно відображають публічний (суспільний) та приватний інтереси, забезпечують баланс між ними.

Дуалістична природа правовідносин, пов'язаних з охороною культурної спадщини, обумовлює складну та багаторівневу структуру відповідного механізму правового регулювання, яка складається з глобального, регіонального і національного рівнів.

Сучасний механізм правової охорони культурної спадщини включає норми права, які регулюють:

1) управління культурною спадщиною (облік, атрибуцію та експертизу, оцінку, зовнішню ідентифікацію, моніторинг стану тощо);

2) збереження автентичності культурної спадщини (консервацію, реставрацію, реабілітацію, музеєфікацію тощо);

3) встановлення правового режиму використання культурної спадщини;

4) фізичний та юридичний захист культурної спадщини;

5) дослідження, актуалізація та популяризація культурної спадщини.

Практико-орієнтований підхід до предмета вивчення виявляється у зверненні до питань міжнародно-правового співробітництва у сфері охорони культурної спадщини; організаційно-функціональної структури публічного управління культурною спадщиною в Україні, оборотоздатності культурної спадщини; форм і засобів охорони культурної спадщини від негативних соціальних практик, умов та меж реалізації права на доступ до культурної спадщини.

З середини ХХ століття міжнародне співтовариство активно впроваджує різноманітні нормативні та організаційні засоби охорони культурної спадщини. Чільне місце серед них посідає стандарти державної політики щодо належного поводження з культурною спадщиною, метою впровадження яких є забезпечення збереження культурної спадщини для майбутніх поколінь.

Під час збройних конфліктів особливе значення для охорони культурної спадщини набувають навички застосування відповідних норм міжнародного гуманітарного права, кваліфікації ймовірних воєнних злочинів проти культурної спадщини і використання міжнародно-правових засобів притягнення до відповідальності за знищення об'єктів культурної спадщини та викрадення культурних цінностей, компенсації шкоди завданої об'єктам культурної спадщини, реституції викрадених культурних цінностей.

На сьогодні найбільш впливовим фактором охорони культурної спадщини залишається держава, причому мотиви і зони впливу держави на культурну спадщину досить різноманітні. В Україні триває визначення ключових проблем та пошук найбільш ефективної інституційної моделі публічного управління культурною спадщиною

Оборотоздатність культурної спадщини ґрунтується на усталених цивілістичних інститутах – речові права, правочини, зобов'язання, але їх застосування в контексті комерціалізації культурної спадщини характеризується значними особливостями.

Норми законодавства про охорону культурної спадщини гарантують всім право на рівний доступ до культурної спадщини і одночасно захищають приватні інтереси власника/законного користувача культурної спадщини.

Стан збереженості, охорони та доступності культурної спадщини є важливою складовою іміджу сучасної демократичної, правової, соціальної держави. Питання охорони культурної спадщини посідає важливе місце у відносинах України з іноземними партнерами.

Мета навчальної дисципліни: оволодіння здобувачами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 Право системою теоретичних знань про правові та організаційні засоби охорони культурної спадщини; інституційну модель охорони культурної спадщини в Україні; інструменти публічного управління культурною спадщиною; особливості оборотоздатності культурної спадщини, а також формування практико-орієнтованих навичок участі у відповідних правовідносинах або представництва інтересів їх учасників.

Вивчення навчальної дисципліни спрямовано на досягнення таких завдань:

- опанування системи теоретичних знань про сучасний правовий механізм охорони культурної спадщини (глобальний, регіональний, національний виміри);
- вивчення форм міжнародно-правового співробітництва у сфері охорони культурної спадщини
- розуміння структури та тенденцій розвитку законодавства України про охорону культурної спадщини в контексті глобалізації та європейської інтеграції;
- визначення особливостей інституційного забезпечення охорони культурної спадщини в Україні та формулювання пропозиції щодо підвищення його ефективності;
- генерування навичок самостійно аналізувати, тлумачити та застосовувати норми права у правовідносинах, пов'язаних з охороною культурної спадщини;
- формування вмінь охорони культурної спадщини від негативних соціальних практик у мирний час, а також в умовах збройних конфліктів.

Міждисциплінарні зв'язки: «Цивільне право», «Адміністративне право», «Кримінальне право», «Міжнародне право», «Міжнародне

гуманітарне право». В рамках вивчення окремих тем розглядаються питання історії і теорії держави та права, а також права Ради Європи та Європейського Союзу.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є правовідносини, пов'язані з охороною культурної спадщини.

Очікувані результати: у результаті вивчення дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

знати: понятійно-термінологічний апарат національного законодавства про охорону культурної спадщини; форми міжнародно-правового співробітництва у сфері охорони культурної спадщини; ініціативи Ради Європи та Європейського Союзу щодо актуалізації культурної спадщини; систему національного законодавства про охорону культурної спадщини; засади публічного управління культурною спадщиною в Україні; особливості культурної спадщини як об'єкту цивільних прав; умови та межі реалізації права на доступ до культурної спадщини та користування нею; форми та засоби охорони культурної спадщини від негативних соціальних практик.

вміти: використовувати понятійно-термінологічний апарат національного законодавства про охорону культурної спадщини у спілкуванні з представниками інших професійних груп різного рівня; визначати ієрархію джерел права, які забезпечують охорону культурної спадщини; давати роз'яснення щодо організаційно-функціонального забезпечення охорони культурної спадщини в Україні; застосовувати норми права для вирішення завдань публічного управління культурною спадщиною; визначати оборотоздатність об'єктів культурної спадщини та культурних цінностей; представляти інтереси суб'єктів правовідносин, пов'язаних з охороною культурної спадщини; обирати і застосовувати форми та засоби охорони культурної спадщини від негативних соціальних практик; застосовувати електронні бази даних та автоматизовані інформаційно-пошукові системи для збору інформації про правовий режим об'єктів культурної спадщини та культурних цінностей.

2. ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ДОКТРИНАЛЬНІ, ПРАВОВІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Тема 1. Правовий вимір культурної спадщини

Культурна спадщина як об'єкт правового регулювання. Культурна спадщина: матеріальна та нематеріальна складові. Дуалістичні (публічно-приватні) засади правовідносин у сфері культурної спадщини. Система джерел права, що регулюють охорону культурної спадщини (глобальний, регіональний, національний виміри). Особливості тезаурусу національного законодавства про охорону культурної спадщини. Правопорушення проти культурної спадщини. Юридична відповідальність за правопорушення проти культурної спадщини.

Тема 2. Міжнародно-правове співробітництво у сфері охорони культурної спадщини

Передумови, етапи формування, тренди міжнародно-правового співробітництва у сфері охорони культурної спадщини. Міжнародний конвенційний механізм охорони культурної спадщини. Міжнародне інституційне співробітництво у сфері охорони культурної спадщини. ЮНЕСКО як основа міжнародного інституційного співробітництва у сфері охорони культурної спадщини. Всесвітня спадщина: поняття, юридичні ознаки, класифікація. Процедура внесення об'єктів культурної спадщини до Списку всесвітньої спадщини.

Роль Міжнародного інституту з уніфікації приватного права (UNIDROIT), Міжнародної митної організації та Міжнародної організації кримінальної поліції (Interpol) у протидії викраденню та незаконному вивезенню культурних цінностей.

Діяльність Ради Європи щодо формування європейських стандартів поведінки з культурною спадщиною. Законодавство Європейського Союзу про транскордонне переміщення культурних цінностей. Ініціативи Ради Європи та Європейського Союзу щодо популяризації

культурної спадщини. Захист культурних цінностей в міжнародному гуманітарному праві. Міжнародне кримінальне правосуддя на захисті культурної спадщини.

Двосторонні договірні відносини України щодо повернення та реституції культурних цінностей.

Внесок міжнародних неурядових організацій в охорону культурної спадщини.

Тема 3. Правове забезпечення охорони культурної спадщини в Україні

Правове забезпечення охорони культурної спадщини на території України до 1917 року. Правове забезпечення охорони культурної спадщини на території України під час визвольних змагань 1917–1918 років. Правове та інституційне забезпечення охорони культурної спадщини в УРСР.

Сучасна система законодавства України про охорону культурної спадщини. Розвиток національного законодавства України про охорону культурної спадщини в контексті глобалізації та європейської інтеграції. Особливості нормативно-правового регулювання охорони культурної спадщини України в умовах агресії РФ.

Тема 4. Інституційне забезпечення охорони культурної спадщини в Україні

Державна політика України у сфері культурної спадщини: становлення, стан та перспективи. Організаційно-функціональна структура державного управління культурною спадщиною в Україні. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері охорони культурної спадщини.

Музеї, бібліотеки та архівні установи в інституційному середовищі охорони культурної спадщини. Правоохоронні, судові та митні органи в інституційному середовищі охорони культурної спадщини. Громадські об'єднання та благодійні організації в інституційному середовищі охорони культурної спадщини.

Державно-приватне партнерство у сфері охорони культурної спадщини. Використання потенціалу проєктів міжнародної технічної допомоги у сфері охорони культурної спадщини України.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ

Тема 5. Культурна спадщина як охоронна державно-управлінська категорія

Державний облік об'єктів культурної спадщини. Позначення пам'яток культурної спадщини. Охоронний договір на пам'ятку культурної спадщини: поняття, юридична природа, предмет, сторони. Особливості правового режиму об'єктів культурної спадщини, що представляють релігійний інтерес.

Державний контроль за дотриманням законодавства про охорону культурної спадщини. Документування шкоди, завданої об'єктам культурної спадщини України внаслідок агресії РФ.

Порядок переміщення об'єктів культурних цінностей через митний кордон України. Державна експертиза культурних цінностей.

Механізми захисту культурних цінностей на тимчасово окупованих РФ територіях України.

Тема 6. Культурна спадщина як об'єкт цивільних прав

Охорона культурної спадщини в умовах існування різних форм власності. Оборотоздатність нерухомих пам'яток. Особливості реалізації речових прав на нерухомі пам'ятки. Право привілеєвої купівлі нерухомих пам'яток. Примусове відчуження або викуп нерухомих пам'яток. Особливості приватизації та оренди нерухомих пам'яток. Відшкодування шкоди, завданої нерухомим пам'яткам.

Склад та особливості правового режиму земель історико-культурного призначення.

Правові засади ринку культурних цінностей в Україні. Правила торгівлі антикварними речами.

Тема 7. Культурна спадщина в контексті доктрини прав людини

Гене́за інститу́ту культу́рних прав людини. Міжнародно-правові стандарти культурних прав людини. Культурна спадщина як елемент формування ідентичності української нації. Культурні права національних меншин (спільнот) та корінних народів як засіб збереження їх культурної спадщини.

Право на доступ до культурної спадщини у системі конституційних прав і свобод людини та громадянина. Механізми захисту конституційного права на доступ до культурної спадщини.

3. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

Тема: Правовий вимір культурної спадщини

План

1. Культурна спадщина як ресурс розвитку суспільства, економіки та культури.
2. Юридична природа правовідносин, пов'язаних з культурною спадщиною.
3. Охорона культурної спадщини в системі функцій сучасної держави.
4. Культурна спадщина як каталізатор міжнародного співробітництва.
5. Види юридичної відповідальності за правопорушення проти культурної спадщини.

Практичні завдання

1. Опанувати тематичний тезаурус та скласти глосарій ключових тематичних термінів.
2. Підготувати презентацію за одною із запропонованих тем.

Теми презентацій

1. Понятійно-термінологічні колізії у законодавстві про охорону культурної спадщини.
2. Правові засоби забезпечення балансу публічного (суспільного) і приватного інтересів у сфері охорони культурної спадщини.
3. Культурна спадщина в структурі сучасної економіки.

Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми

Для вивчення теми здобувачі насамперед мають вирішити такі доктринальні завдання: співвіднести між собою поняття «культура», «культурна спадщина», «культурна політика», «охорона культурної спадщини»; оцінити значення культурної спадщини для сучасного

суспільного буття; визначити зміст і обсяг понять «національне культурне надбання», «об'єкт культурної спадщини», «пам'ятка культурної спадщини», «культурна цінність», «археологічна спадщина», «нематеріальна культурна спадщина».

Вирішення здобувачами цих завдань сприятиме ґрунтовному розумінню структури, стану та трендів механізму правового регулювання правовідносин, пов'язаних з охороною культурної спадщини, свідомому підбору аргументів на користь виокремлення в правовій системі окремої складової – права культурної спадщини.

Оцінюючи вплив культурної спадщини на суспільне буття, здобувачі мають передусім оцінити її зв'язок з духовністю, особистою та колективною ідентичністю. Здобувачам варто враховувати, що культурна спадщина становить особливу важливість для формування самосвідомості української нації, національних меншин (спільнот), корінних народів України, окремих громадян України.

Характеризуючи соціально-економічне значення культурної спадщини, здобувачам варто враховувати, що культурна спадщина приваблює туристів, що, своє чергою, впливає на розвиток економіки територіальних громад і на макроекономічні процеси в країні в цілому. Об'єктами культурної спадщини користуються для надання різного виду послуг. Культурні цінності стають об'єктами інвестування та колекціонування. Розвиток «економіки культурної спадщини» є одним із спільних пріоритетів Ради Європи та Європейського Союзу.

Розкриваючи значення питання охорони культурної спадщини для сучасних міжнародних відносин, здобувачам варто враховувати, що належні зусилля щодо охорони культурної спадщини впливають на формування позитивного міжнародного іміджу сучасної держави. Україна приділяє значну увагу питанню охорони культурної спадщини у відносинах з іншими державами та міжнародними організаціями.

Занепокоєння та стурбованість міжнародного співтовариства питанням охорони культурної спадщини привело до укладання міжнародних договорів, затвердження різноманітних рекомендацій щодо поведінки з культурною спадщиною, сукупність яких у сучасній західній юридичній літературі отримала узагальнююче поняття «міжнародне право культурної спадщини». Проте понятійно-термінологічні розбіжності між національним законодавством про охорону культурної спадщини та міжнародним правом культурної спадщини заважають застосуванню потенціалу останнього в Україні.

У 21 столітті держава залишається найбільш впливовим актором охорони культурної спадщини в Україні. Вона не тільки регулює правовідносини, пов'язані з охороною культурної спадщини, а й є їхнім активним учасником через розвинену інституційну систему, а також різноманітні правові, організаційні та економічні заходи. У порівнянні з іншими формами власності у державній власності перебуває найбільша кількість об'єктів культурної спадщини та культурних цінностей.

Значну роль в охороні культурної спадщини грає місцеве самоврядування. У сфері охорони культурної спадщини органи місцевого самоврядування реалізують власні самоврядні повноваження, а також делеговані їм повноваження органів виконавчої влади. Наявність у органів місцевого самоврядування повноважень щодо охорони культурної спадщини обумовлює видання ними локальних нормативних актів як способу реалізації цих повноважень.

В останні десятиліття поступально більш відчутною стає роль громадянського суспільства в охороні культурної спадщини. Такий стан пояснюється поширенням прямої участі представників громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики щодо культурної спадщини через: громадські ради при органах виконавчої влади, громадські експертизи діяльності органів виконавчої влади, консультації з громадськістю у формах публічного обговорення та електронних консультацій у формі вивчення громадської думки, громадські слухання, громадські ініціативи тощо. Зусилля громадянського суспільства на міжнародному рівні призвели до ухвалення кодексів професійної етики фахівців, які працюють у сфері культурної спадщини, а також запровадження авторитетних винагород, якими визначають належні практики поводження з культурною спадщиною.

В сучасних соціально-економічних умовах основним джерелом фінансування охорони культурної спадщини в Україні залишаються кошти державного та місцевих бюджетів. Однак бюджетного фінансування не вистачає для ефективної охорони культурної спадщини. Досвід інших європейських країн свідчить про значимість позабюджетного фінансування заходів, пов'язаних з охороною культурної спадщини (інвестицій, меценатства, фандрайзингу тощо). Здобувачі мають проаналізувати потенціал використання в Україні європейської моделі фінансування заходів охорони культурної спадщини «влада-громада-бізнес».

Отже, у формуванні механізму правового регулювання правовідносин, пов'язаних з охороною культурної спадщини, беруть участь різні за юридичною природою фактори, що спонукає державу до координації їх діяльності у вигляді документів державного стратегічного управління (концепцій, стратегій, програм тощо). На основі аналізу документів державного стратегічного управління здобувачі мають визначати пріоритети держави у сфері охорони культурної спадщини на сучасному етапі.

Правовідносини, пов'язані з охороною культурної спадщини, характеризуються подвійною (публічно-приватною) юридичною природою. Частина з них виникає у процесі публічного управління культурною спадщиною, інша – у процесі комерціалізації культурної спадщини. Здобувачі мають визначити основні принципи, які характеризують кожний з видів правовідносин, а також специфіку їх суб'єктного складу.

Здобувачам варто враховувати, що перший вид правовідносин виникає у зв'язку із забезпеченням публічного (суспільного) інтересу, який полягає у належному публічному управлінні культурною спадщиною, збереженні її автентичності, її захисті від руйнування, забезпеченні права на доступ до неї, а другий вид правовідносин, пов'язаний із реалізацією майнових прав власників/законних користувачів щодо культурної спадщини. При цьому правові засади публічного управління культурною спадщиною та її комерціалізації визначені нормами одних і тих самих законів України – «Про культуру» від 14.12.2010 року № 2778-VI, «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000 року № 1805-III, «Про охорону археологічної спадщини» від 18.03.2004 року № 1626-IV та іншими.

З огляду на практико-орієнтований характер теми здобувачі мають проаналізувати 2-3 повідомлення в українських ЗМІ (всеукраїнських або місцевих на свій вибір), в яких висвітлені правовідносини, пов'язані з культурною спадщиною, та дати роз'яснення щодо їх юридичної природи, правового статусу учасників, їх суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, юридичних фактів, які стали підставою виникнення та динаміки цих правовідносин.

Режим законності у сфері культурної спадщини забезпечується поєднанням різних видів юридичної відповідальності: кримінальної, адміністративної, цивільної. Здобувачі мають систематизувати санкції за правопорушення проти культурної спадщини. Здобувачам

варто враховувати, що санкції за правопорушення проти культурної спадщини Кримінальним кодексом України від 05.04.2001 року, Кодексом про адміністративні правопорушення України від 07.12.1984 року, а також Законом України «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000 року № 1805-III.

Окрему увагу здобувачам слід приділити аналізу природи, підстав та порядку застосування фінансових санкцій за порушення законодавства про охорону культурної спадщини, передбачених ст. 44–45 Закону України «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000 року № 1805-III.

На завершальному етапі підготовки до практичного заняття здобувачі мають визначити сфери працевлаштування, в яких знання та глибоке розуміння законодавства про охорону культурної спадщини підвищують конкурентоспроможність претендентів.

Рекомендовані джерела щодо вивчення питань теми

Правові джерела: 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 78, 81, 82, 107, 108, 109, 111, 128, 130, 136, 137, 138

Основна література: 2, 3

Додаткова література: 8, 9, 17, 37, 42, 44, 48, 52, 56, 71, 74, 76, 77, 79, 83, 95, 96, 97, 99

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

Тема: Міжнародно-правове співробітництво у сфері охорони культурної спадщини

План

1. Міжнародно-правове співробітництво щодо протидії незаконному вивезенню культурних цінностей.
2. Міжнародно-правове співробітництво щодо реституції викрадених або незаконно вивезених культурних цінностей: правові засади, механізми та бар'єри.
3. Міжнародно-правовий захисті культурної спадщини під час збройних конфліктів.
4. Міжнародне співробітництво щодо протидії правопорушенням проти культурної спадщини.
5. Міждержавне співробітництво щодо популяризації культурної спадщини Європи.

Практичні завдання

1. Опанувати тематичний тезаурус та скласти глосарій ключових тематичних термінів.
2. Підготувати презентацію за одною із запропонованих тем.

Теми презентацій

1. Форми міжнародно-правового співробітництва у сфері охорони культурної спадщини.
2. Джерела міжнародного права культурної спадщини.
3. Внесок міжнародних неурядових організацій в охорону культурної спадщини.

Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми

Для вивчення теми здобувачі насамперед мають вирішити такі доктринальні завдання: розкрити зміст та обсяг понять «міжнародно-правове співробітництво», «міжнародне право», «міжнародна організація»; визначити особливості дії норм міжнародного права у часі, просторі та за колом осіб; співвіднести поняття «міжнародне публічне право» та «міжнародне право культурної спадщини». Вирішення здобувачами цих завдань сприятиме ґрунтовному розумінню форм та засобів міжнародно-правового співробітництва у сфері охорони культурної спадщини, дасть змогу оцінити потенціал норм міжнародного права для регулювання правовідносин, пов'язаних з охороною культурної спадщини в Україні.

Аналізуючи міжнародне інституційне середовище охорони культурної спадщини, здобувачі мають враховувати, що воно складається з міжнародних організацій, які мають: різну юридичну природу (урядові або неурядові), різний характер компетенції (загальний або спеціалізований), різний територіальний масштаб діяльності (глобальний або регіональний). Здобувачі мають систематизувати напрями діяльності міжнародних організацій у сфері охорони культурної спадщини. Окремо здобувачі мають визначити ключові проблеми міжнародного інституційного співробітництва у сфері охорони культурної спадщини.

ООН і ЮНЕСКО займають провідне місце в глобальному інституційному середовищі охорони культурної спадщини. Вони координують діяльність, пов'язану із захистом, збереженням автентичності, дослідженням, актуалізацією культурної спадщини, забезпеченням права на доступ до неї. Під егідою ООН і ЮНЕСКО відбулось фор-

мування засад міжнародного права культурної спадщини, основними джерелами якого є конвенції (встановлюють зобов'язання для держав-учасниць), а також декларації, хартії, рекомендації тощо (положення яких не мають обов'язкової сили, але майже завжди формулюють загальні принципи та цілі відповідних міжнародних договорів).

З метою підвищення обізнаності громадськості про різноманіття культурної спадщини, її вразливість та необхідність ефективних зусиль заради її збереження для подальших поколінь, під егідою ООН і ЮНЕСКО з 18.04.1982 року щороку відзначають Міжнародний день пам'яток і визначних місць (також відомий як День світової спадщини), а з 17.04.2003 року – також й Міжнародний день нематеріальної культурної спадщини.

Зусилля ООН і ЮНЕСКО щодо охорони культурної спадщини доповнюють ініціативи інших міжнародних організацій.

Проблемою подолання незаконного обігу культурних цінностей опікується Міжнародний інститут з уніфікації приватного права (UNIDROIT), Всесвітня митна організація (WCO), Міжнародна організація кримінальної поліції (INTERPOL). З метою поглиблення знань здобувачі мають ознайомитись з потенціалом використання Конвенції UNIDROIT про викрадені або незаконно вивезені культурні цінності від 24.06.1995 року, модельного експортного сертифікату предметів культури, розробленого Секретаріатами ЮНЕСКО та Всесвітньою митною організацією, а також бази даних викрадених творів мистецтва Stolen Works of Art Database, розробленої Міжнародною організацією кримінальної поліції.

Реституція викрадених або незаконно вивезених культурних цінностей залишається одною з ключових проблем міжнародного співробітництва у сфері охорони культурної спадщини. На сучасному етапі цей напрям міжнародного співробітництва переважно базується на двосторонніх міжнародних договорах. Здобувачі мають оцінити потенціал двосторонніх міжнародних договорів України для реституції культурних цінностей.

Реакція міжнародного співтовариства на поширення випадків навмисного знищення культурних цінностей під час збройних конфліктів найшла відображення у рішенні Міжнародного кримінального суду у справі Prosecutor v. Ahmad Al Faqi Al Mahd (ICC-01/12-01/15). Для більш глибокого розуміння потенціалу міжнародного криміналь-

ного правосуддя для охорони культурної спадщини здобувачі мають ознайомитись з рішенням у справі, в якому навмисне руйнування історичних та релігійних пам'яток під час збройного конфлікту отримало кваліфікацію як воєнний злочин.

На регіональному (європейському) рівні найбільш системні зусилля щодо охорони культурної спадщини демонструють Рада Європи та Європейський Союз. Проте їх мотиви, зони та інструментарій правового впливу на правовідносини, пов'язані з культурною спадщиною, різні.

Рада Європи розглядає питання охорони культурної спадщини крізь призму захисту прав людини. Для регулювання правовідносин, пов'язаних з охороною культурної спадщини, Рада Європи використовує усталений механізм рамкових конвенцій. З моменту створення Рада Європи поступально напрацьовує європейські стандарти поведінки з культурною спадщиною. Одним із найважливіших здобутків останніх років у цій сфері стала Конвенція про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями від 19.05.2017 року.

Правомірність обмежень прав людини, продиктованих публічним (суспільним) інтересом щодо належного утримання культурної спадщини, неодноразово ставала предметом розгляду Європейського суду з прав людини. Для більш глибокого розуміння потенціалу практики Європейського суду з прав людини для охорони культурної спадщини України здобувачі мають ознайомитись з рішеннями у справах *Beylet v. Italy* 2000 року (заява № 33202/96), *Debelianovi v. Bulgaria* 2007 року (заява № 61951/00), *Kozacıoğlu v. Turkey* 2009 року (заява № 2334/03). Хоча в цих рішеннях Європейський суд з прав людини не визнав право на захист культурної спадщини як таке, що безпосередньо охороняється Європейською конвенцією з прав людини від 04.11.1950 року, проте він визначив, що охорона культурної спадщини є законною метою, яку держава може переслідувати, втручаючись у право власності, яке охороняється Протоколом № 1 до цієї конвенції.

Рада Європи вживає комплекс заходів щодо популяризації культурної спадщини та розвитку транскордонного співробітництва у сфері культурної спадщини. Здобувачі мають проаналізувати організаційно-правові засади програми «Культурні маршрути Ради Європи».

У 2017 році з метою сприяння спільному та об'єднаному підходу до управління культурною спадщиною держави-члени Ради Європи ухвалили «Європейську стратегію культурної спадщини на 21

століття», а також створена мережа національних координаторів «Інформаційна мережа європейської культурної спадщини» (HEREIN).

Досліджуючи правовий вплив Європейського Союзу на правовідносини, пов'язані з охороною культурної спадщини, здобувачам варто враховувати, що тривалий час він відбувається переважно в контексті забезпечення свобод Єдиного європейського ринку, зокрема, імпорту та експорту культурних цінностей. Проте на сучасному етапі європейської інтеграції охорона культурної спадщини зайняла належне місце серед цінностей Європейського Союзу. Європейський Союз є учасником Конвенції про охорону та сприяння розмаїттю форм культурного самовираження від 20.10.2005 року, поступально нарощує присутність у відповідному правовому полі за рахунок актів вторинного права, а також різноманітних ініціатив щодо актуалізації культурної спадщини. Здобувачі мають проаналізувати організаційно-правові заходи ринку культурних цінностей, визначені нормами права Європейського Союзу, а також ініціативи Європейського Союзу щодо актуалізації культурної спадщини Європи – «Дні Європейської спадщини» (спільна з Радою Європи), «Знак європейської спадщини», «Європейські культурні столиці».

У 2016 році була проголошена стратегія Європейського Союзу щодо міжнародних культурних відносин, згідно з якою сприяння культурному розмаїттю, в тому числі, через охорону культурної спадщини є важливою частиною ролі Європейського Союзу як глобально-го гравця.

Рішення Суду Європейського Союзу відіграють важливу роль у формуванні сучасного правопорядку європейських країн. Для більш глибокого розуміння потенціалу практики Суду Європейського Союзу для охорони культурної спадщини здобувачі мають ознайомитись з рішенням у справі *Commission of the European Communities v Italian Republic (Case 7-68)*, яке заклало основи європейського ринку предметів, що мають художню, історичну, археологічну чи етнографічну цінність.

На завершальному етапі підготовки до практичного заняття здобувачі мають проаналізувати характер і форми впливу громадянського суспільства на охорону культурної спадщини на глобальному рівні.

Здобувачам слід враховувати, що юридична природа міжнародних неурядових організацій обумовлює їх особливе місце в інституційному середовищі охорони культурної спадщини. Вони можуть

виконувати дорадчі, технічні, популяризаторські, а в певних ситуаціях і гуманітарні функції. Міжнародний Комітет Червоного Хреста та Міжнародний Блакитний щит сприяють реалізації норм міжнародного гуманітарного права про захист культурної спадщини під час збройних конфліктів. Міжнародна рада з охорони пам'яток та історичних місць (ICOMOS), Міжнародна рада музеїв (ICOM), Europa Nostra, The European Heritage Alliance (ALIPH) відіграють важливу роль в актуалізації культурної спадщини.

Особливу увагу здобувачам слід приділити аналізу юридичної природи та місця в системі джерел права, що забезпечують охорону культурної спадщини, етичних професійних кодексів: Міжнародного кодексу етики для торговців культурними цінностями (прийнятий у 1999 році, чинний у редакції 2021 року), Кодексу музейної етики Міжнародної ради музеїв (прийнятий у 1986 році, з 2001 року – Кодекс етики Міжнародної ради музеїв), Кодексу поведінки Міжнародної асоціації торговців стародавнім мистецтвом (прийнятий у 2018 році), Кодексу практик Європейської асоціації археологів (прийнятий у 1997 році, чинний у редакції 2022 року). Здобувачі повинні провести аналіз одного з цих кодексів (на свій вибір) на наявність правил поведінки з викраденими культурними цінностями або такими, походження яких не відомо.

Практико-орієнтований характер теми зумовлює напрацювання здобувачами навичок інформаційного пошуку на офіційних вебсайтах ООН (<https://www.un.org/en/>), ЮНЕСКО (<https://whc.unesco.org>), Ради Європи (<https://www.coe.int/en/>), офіційному вебсайті законодавства та інших публічних документів Європейського Союзу (<https://eur-lex.europa.eu>), офіційному вебсайті бази даних HUDOC прецедентної практики Європейського суду з прав людини (<https://hudoc.echr.coe.int>).

Рекомендовані джерела щодо вивчення питань теми

Правові джерела: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 53, 65, 66, 100, 134, 139

Основна література: 1

Додаткова література: 1, 2, 8, 14, 39, 43, 45, 49, 50, 70, 80, 83, 86, 90, 94, 95

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

Тема: Міжнародно-правове співробітництво у сфері охорони культурної спадщини

План

1. Охорона культурної спадщини в системі компетенції ЮНЕСКО.
2. Поняття та види об'єктів всесвітньої спадщини.
3. Критерії включення об'єктів культурної спадщини до Списку всесвітньої спадщини.
4. Процедура включення об'єктів культурної спадщини до Списку всесвітньої спадщини.
5. Управління об'єктами культурної спадщини, включеними до Списку всесвітньої спадщини.

Практичні завдання

1. Напрацювати навички інформаційного пошуку за допомогою спеціалізованих електронних баз даних та автоматизованих інформаційно-пошукових систем.
2. Проаналізувати фабулу ситуаційної вправи, визначити правову аргументацію для її вирішення на практичному занятті.

Ситуаційна вправа

З початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну значна частина українських об'єктів культурної спадщини зазнала пошкоджень або руйнації.

На 45-й сесії Комітету всесвітньої спадщини у 2023 року об'єкти культурної спадщини України зі Списку всесвітньої спадщини були включені до списку об'єктів під загрозою.

На 46-й сесії Комітету всесвітньої спадщини у 2024 році було розглянуто питання щодо стану збереження українських об'єктів всесвітньої спадщини «Київ: Собор Св. Софії та прилеглі монастирські споруди, Києво-Печерська Лавра», «Львів – Ансамбль історичного центру» та «Історичний центр Одеси».

За результатами розгляду та голосування Комітет всесвітньої спадщини ухвалив рішення, в яких, серед іншого закликав Російську Федерацію утриматися від будь-яких дій, які б завдавали прямої чи

опосередкованої шкоди об'єктам та буферній зоні, культурній спадщині України в цілому та об'єктам, включеним до Попереднього списку.

Здобувачі мають визначити правові підстави та оцінити правові наслідки прийнятих Комітетом всесвітньої спадщини рішень.

Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми

Для вивчення теми здобувачі насамперед мають дослідити: юридичну природу, завдання, компетенцію та організаційну структуру ЮНЕСКО. Вирішення цих завдань дозволить більш чітко визначити роль, яку відіграє ЮНЕСКО в охороні культурної спадщини в цілому.

Для охорони культурної спадщини ЮНЕСКО застосовує різноманітний правовий інструментарій. Охорона культурної спадщини, що має універсальну видатну цінність, ґрунтується на нормах Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини від 16.11.1972 року (далі – Конвенція).

На основі аналізу норм Конвенції здобувачі мають визначити зміст поняття «всесвітня спадщина»; види всесвітньої спадщини; критерії, яким мають відповідати об'єкти культурної спадщини, що номінуються на внесення до Списку всесвітньої спадщини; стадійність відповідної номінаційної процедури; порядок формування персонального складу і компетенцію Міжурядового комітету з охорони всесвітньої культурної і природної спадщини, умови надання міжнародної допомоги в рамках Фонду всесвітньої спадщини.

Здобувачам варто враховувати, що складання, оновлення і публікація Списку всесвітньої спадщини, а також критерії щодо видатної універсальної цінності об'єктів, я номінуються на внесення до нього, визначаються Оперативними настановами з імплементації Конвенції (в редакції 2024 року).

Для більш ґрунтового розуміння номінаційної процедури здобувачі мають проаналізувати повноваження всіх залучених до неї акторів: компетентних органів державної влади України та місцевого самоврядування, Міжнародної ради з охорони пам'яток та історичних місць (ICOMOS), Міжнародного центру вивчення питань збереження та відновлення культурних цінностей (ICCROM), Міжурядового комітету з охорони всесвітньої культурної та природної спадщини.

З метою поглиблення знань та формування практико-орієнтованих навичок здобувачі мають дослідити хронологію та скласти про-

цедурограму внесення культурно-історичної пам'ятки «Історичний центр міста-порту Одеси» до Списку всесвітньої спадщини.

Аналізуючи процедуру внесення до Списку всесвітньої спадщини об'єктів культурної спадщини, які знаходяться на території України, здобувачі мають враховувати, що: по-перше, вона визначена не тільки нормами міжнародного права, а й нормами національного законодавства України; по-друге, координація взаємодії між всіма її учасниками на національному рівні, покладена на Національну комісію України у справах ЮНЕСКО.

Норми національного законодавства України визначають особливості правового режиму об'єкта про культурну спадщину, внесеного до Списку всесвітньої спадщини: специфіку його експлуатації та збереження автентичності, юридичну природу і повноваження органу управління об'єктом всесвітньої спадщини, правовий статус і повноваження наглядової ради об'єкта всесвітньої спадщини тощо.

Об'єкти, які внесені до Списку всесвітньої, позначаються спеціальною емблемою всесвітньої спадщини. На основі аналізу відповідних норм міжнародного права здобувачам слід визначити головні вимоги щодо її використання.

Особливу увагу здобувачі мають приділити вивченню підстав та процедури внесення об'єкта всесвітньої спадщини до Переліку об'єктів всесвітньої спадщини в небезпеці. Здобувачам варто враховувати, що цей перелік призначено для інформування міжнародного співтовариства про обставини, які загрожують тим самим характеристикам, через які об'єкт був внесений до Списку всесвітньої спадщини, а також для заохочення коригуючих дій.

Здобувачі мають ознайомитись з переліком об'єктів культурної спадщини, які розташовані на території України і включені до Списку всесвітньої спадщини, а також оцінити потенціал Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини від 16.11.1972 року для охорони та популяризації культурної спадщини України. Здобувачам варто враховувати, що Україна має значний досвід співробітництва з ЮНЕСКО (Українська РСР набула членства в ЮНЕСКО у 1954 році), проте перший український об'єкт культурної спадщини був включений до Списку всесвітньої спадщини лише у 1990 році.

Оцінюючи потенціал Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини від 16.11.1972 року для охорони та популяризації культурної спадщини України здобувачам також варто

враховувати, що внесення об'єкта культурної спадщини до Списку всесвітньої спадщини потребує додаткових нормотворчих, організаційних та фінансових зусиль з боку держави та місцевого самоврядування.

На завершальному етапі підготовки до практичного заняття здобувачі мають проаналізувати організаційно-правові засади діяльності Організації міст всесвітньої спадщини (OWHC).

Практико-орієнтований характер теми зумовлює напрацювання здобувачами навичок інформаційного пошуку на офіційному вебпорталі всесвітньої спадщини (<https://whc.unesco.org>), офіційному вебсайті Організації міст всесвітньої спадщини (<https://www.ovpm.org/>),

Рекомендовані джерела щодо вивчення питань теми

Правові джерела: 2, 8, 9, 53, 79, 86, 121

Основна література: 2, 3

Додаткова література: 5, 12, 15, 17, 20, 40, 54, 55, 91

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4

Тема: Правове забезпечення охорони культурної спадщини в Україні

План

1. Система національного законодавства України про охорону культурної спадщини.
2. Судова практика у механізмі правової охорони культурної спадщини.
3. Перспективи систематизації національного законодавства про охорону культурної спадщини.
4. Ненормативні джерела міжнародного права у механізмі правової охорони культурної спадщини.
5. Професійні етичні кодекси у механізмі охорони культурної спадщини.

Практичні завдання

1. Опанувати тематичний тезаурус та скласти глосарій ключових тематичних термінів.

2. Напрацювати навички інформаційного пошуку за допомогою спеціалізованих електронних баз даних та автоматизованих інформаційно-пошукових систем.
3. Підготувати презентацію за одною із запропонованих тем.

Теми презентацій

1. Особливості становлення та розвитку національного законодавства України про охорону культурної спадщини.
2. Застосування в Україні норм міжнародного права культурної спадщини.
3. Кодифікація як перспективна форма систематизації національного законодавства України про охорону культурної спадщини.

Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми

Для вивчення теми здобувачі насамперед мають вирішити такі доктринальні та історико-пізнавальні завдання: визначити зміст та обсяг понять та співвіднести поняття «галузь права» та «галузь законодавства», «джерела права» та «законодавство»; визначити зміст та обсяг поняття «м'яке право»; дослідити основні історичні етапи розвитку законодавства про охорону культурної спадщини на території сучасної України.

Вирішення цих завдань дозволить систематизувати структуру сучасного механізму правової охорони культурної спадщини; визначити ієрархію, дію у часі, просторі та за колом осіб відповідних норм права, оцінити їх внутрішню узгодженість.

Аналізуючи основні історичні етапи розвитку законодавства про охорону культурної спадщини на території сучасної України, здобувачам варто враховувати, що: по-перше, наступництво між ними було мінімальним; по-друге, кожен з них характеризується ще й внутрішніми протиріччями.

На території сучасної України системні зусилля з охорони культурної спадщини простежуються з першої чверті XIX століття. На території Наддніпрянської та Південної України, яка перебувала у складі Російської імперії, найбільш активна роль у сфері збереження культурної спадщини належала науковим товариствам і меценатам. На території Західної України, яка перебувала у складі Австро-Угорщини, з аналогічною метою діяли центральні та місцеві громадські комісії з вивчення й охорони пам'яток архітектури, історії та мистецтва.

В обох імперіях правовий механізм охорони культурної спадщини знаходився в стадії формування. Перебування українських земель у складі імперій призвело до вивезення значної частини найцінніших старожитностей до їхніх столиць.

Внаслідок Української революції 1917-1921 років виникли різні форми національної державності. Проте воєнні дії та політичні процеси того часу негативно вплинули на охорону культурної спадщини, позбавивши її стабільності та системності.

Встановлення на території України радянської влади привело до формування принципово нових державницьких підходів до охорони культурної спадщини. Проте боротьба радянської влади з клерикалізмом та «пережитками минулого» призвела до втрати значної кількості релігійних споруд, поміщицьких палаців та садиб, різноманітних культурних цінностей. У 1954 році Українська РСР набула членства в ЮНЕСКО, що вплинуло на подальший розвиток республіканського законодавства про охорону культурної спадщини. У 1978 році був прийнятий Закон Української РСР «Про охорону і використання пам'яток історії та культури», який залишався чинним до 2000 року, в частині, що не суперечила Конституції України й законам незалежної України. Станом на кінець 2024 року залишається чинною Постанова Ради Міністрів Української РСР від 24.08.1963 року № 970 «Про впорядкування справи обліку та охорони пам'ятників архітектури на території Української РСР».

Набуття Україною незалежності привело до формування нового законодавства, здатного забезпечити охорону культурної спадщини в умовах існування різних форм власності та конкурентної економіки. Одночасно Україна визнала міжнародні зобов'язання Української РСР щодо охорони культурної спадщини. Подальший розвиток національного законодавства про охорону культурної спадщини відбувався в контексті глобалізації, європейської інтеграції, поглиблення співпраці України з ЮНЕСКО, Радою Європи та іншими міжнародними акторами охорони культурної спадщини.

Сучасний етап розвитку національного законодавства про охорону культурної спадщини, пов'язаний з пошуком правових засобів подолання наслідків агресії РФ для культурної спадщини України.

Характеризуючи національний вимір правової охорони культурної спадщини, здобувачам варто враховувати Класифікатор галузей законодавства (затверджений наказом Міністерства юстиції України

від 02.06.2004 року № 43/5). Здобувачі мають проаналізувати Класифікатор галузей законодавства та визначити галузі законодавства, безпосередньо пов'язані з охороною культурної спадщини.

Конституція України – ядро національної правової системи та демократичний фундамент розвитку суспільства і держави. Здобувачі мають провести контент-аналіз конституцій України та 2-3 інших європейських держав (на свій вибір) на наявність поняття «культурна спадщина» та похідних понять. Результати контент-аналізу дозволять здобувачам визначити загальні та особливі риси конституційного регулювання правовідносин, пов'язаних з охороною культурної спадщини, в країнах Європи, оцінити потенціал конституційних норм для регулювання правовідносин, пов'язаних з охороною культурної спадщини України.

Одною з ключових особливостей національного виміру охорони культурної спадщини, є надмірна кількість відповідних джерел права, які різняться між собою за хронологією прийняття та юридичною силою.

Станом на 2024 рік законодавство України про охорону культурної спадщини складається з:

1. Міжнародних договорів України щодо охорони культурної спадщини, у тому числі, з міжнародного гуманітарного права;

2. Кодифікованих актів, частина з яких носить галузевий характер, а інша – міжгалузевий: Цивільного кодексу України від 16.01.2003 року, Кримінального кодексу України від 05.04.2001 року, Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 року, Земельного кодексу України від 25.10.2001 року, Митного кодексу України від 13.03.2012 року;

3. «Базового» закону – «Про культуру» від 14.12.2010 року № 2778-VI;

4. «Спеціальних» законів – «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000 року № 1805-III, «Про охорону археологічної спадщини» від 18.03.2004 року № 1626-IV, «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» від 21.09.1999 року № 1068-XIV;

5. Законів, які визначають повноваження закладів культури у сфері охорони культурної спадщини – «Про музеї та музейну справу» від 29.06.1995 року № 249/95-ВР, «Про Національний архівний фонд та архівні установи» від 24.12.1993 року № 3814-XII, «Про бібліотеки і бібліотечну справу» від 27.01.1995 року № 32/95-ВР;

6. Законів, які визначають повноваження органів місцевого самоврядування у сфері охорони культурної спадщини, а також засади містобудівної діяльності – «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 року № 280/97-ВР, «Про основи містобудування» від 16.11.1992 року № 2780-XII, «Про регулювання містобудівної діяльності» 17.02.2011 року № 3038-VI;

7. Законів, які визначають умови і порядок приватизації та оренди об'єктів культурної спадщини – «Про приватизацію державного і комунального майна» від 18.01.2018 року № 2269-VIII, «Про оренду державного та комунального майна» від 03.10.2019 року № 157-IX, «Про Перелік пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації» від 23.09.2008 року № 574-VI;

8. Законів, які запроваджують зміни ідеологічної парадигми культурної спадщини України – «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 09.04.2015 року № 317-VIII, «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» від 21.03.2023 року № 3005-IX;

9. Підзаконних нормативно-правових актів, прийнятих Кабінетом Міністрів України, профільним міністерством та іншими центральними органами виконавчої влади;

10. Локальних нормативно-правових актів органів місцевого самоврядування;

11. Рішень Верховного Суду та Конституційного Суду України у справах, пов'язаних з культурною спадщиною;

Оцінюючі потенціал норм міжнародного права для охорони культурної спадщини України здобувачам варто враховувати, що вони містяться в статутах міжнародних організацій, конвенціях, протоколах, деклараціях. На основі аналізу Конституції України і Закону України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 року № 1906-IV здобувачі мають визначити особливості дії норм міжнародних договорів України у просторі, часі та за колом осіб, а також порядок набуття ними чинності.

Україна залучена до формування єдиного європейського правового простору у різних форматах. В контексті інтеграційних прагнень України здобувачі мають оцінити потенціал впливу Ради Європи та Європейського Союзу на правовідносини, пов'язані з охороною куль-

турної спадщини в Україні. Досліджуючи систему законодавства України про охорону культурної спадщини, здобувачам варто враховувати обидві форми регіональної інтеграції за участю України.

Рада Європи впливає на правовідносини, пов'язані з охороною культурної спадщини, переважно в контексті захисту прав людини, зокрема: права власності на культурну спадщину, права на збереження культурної самобутності, права на доступ до культурної спадщини. Правовий вплив Ради Європи на правовідносини, пов'язані з охороною культурної спадщини в Україні, відбувається через те, що:

1) Україна є учасницею більшості конвенцій і розширених угод Ради Європи про охорону культурної спадщини, Європейської конвенції з прав людини від 04.11.1950 року і додаткових протоколів до неї;

2) Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 року № 3477-IV зобов'язує суди в Україні при розгляді справ застосовувати практику Європейського суду з прав людини як джерело права.

Європейський Союз впливає на правовідносини, пов'язані з охороною культурної спадщини, переважно в контексті Єдиного європейського ринку. Проте питання охорони культурної спадщини мають важливе значення у двосторонніх відносинах Європейського Союзу та України. Здобувачі мають провести контент-аналіз Угоди про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з другої, та визначити основні напрями двостороннього співробітництва у сфері охорони культурної спадщини.

Надання Україні у 2023 році статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу обумовлює більш активну транспозицію до законодавства України норм, які визначають засади загальноєвропейського ринку культурних цінностей. Здобувачам слід звернути увагу на те, що правовий вплив Європейського Союзу на правовідносини, пов'язані з охороною культурної спадщини, відбувається з використанням різноманітних джерел вторинного права: регламентів, директив, повідомлень, резолюцій тощо).

Аналізуючи законодавство України про охорону культурної спадщини здобувачі мають приділити окрему увагу таким його складовим як підзаконні нормативно-правові акти, прийняті органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

Здобувачам слід враховувати, що система цих нормативно-правових актів сформувалась в умовах тривалого пошуку найбільш ефективної інституційної моделі охорони культурної спадщини. Підзаконні нормативно-правові акти органів виконавчої влади деталізують положення законів про державний облік, грошову оцінку, зовнішню ідентифікацію, моніторинг стану збереження нерухомих пам'яток; умови та порядок укладання охоронних договорів на нерухомі пам'ятки; державний облік та державну експертизу культурних цінностей; умови та порядок переміщення культурних цінностей через митний кордон України; порядок використання бюджетних коштів для фінансування заходів у сфері охорони культурної спадщини тощо.

Нормативно-правовими актами органів місцевого самоврядування, затверджуються генеральний план населеного пункту, план зонування території (зонінг), історико-архітектурний опорний план тощо. Одним з важливих завдань цих актів є визначення стратегії розвитку окремого населеного пункту з урахуванням вимог щодо охорони культурної спадщини. З метою поглиблення знань та формування практико-орієнтованих навичок здобувачі мають провести аналіз 2-3 відповідних актів органів місцевого самоврядування (на свій вибір) та визначити дію їх норм у просторі, часі та за колом осіб.

Важливе значення для регулювання правовідносин, пов'язаних з охороною культурної спадщини, мають рішення Верховного Суду та Конституційного Суду України. У сучасній українській теоретико-правовій думці дискусія про визнання судових рішень джерелом права триває. Для більш глибокого розуміння ролі судової практики у механізмі правового регулювання правовідносин, пов'язаних з охороною культурної спадщини, здобувачі мають ознайомитись з рішеннями Конституційного Суду України: від 01.12.2004 року № 18-рп/2004 (справа про охоронюваний законом інтерес) та від 16.10.2008 року № 24-рп/2008 (справа про визнання колекції образотворчого мистецтва національним надбанням України). Також здобувачі мають ознайомитись з постановами Верховного Суду від 05.10.2022 року у справі № 759/20550/18 (провадження № 61-4625св21), 24.10.2023 року у справі № 826/15864/17 (провадження № К/9901/65011/18), 06.12.2023 року у справі № 380/4498/20 (провадження № К/990/13386/23), від 08.05.2024 року у справі № 560/10852/23 (провадження № К/990/44553/23).

На завершальному етапі підготовки до практичного заняття здобувачі мають оцінити стан національного законодавства України про культурну спадщину, визначити власну позицію щодо перспектив та можливих форм його систематизації.

Практико-орієнтований характер теми зумовлює напрацювання здобувачами навичок інформаційного пошуку на офіційному вебпорталі Верховної Ради України (<https://www.rada.gov.ua>), офіційному вебсайті Конституційного Суду України (<https://ccu.gov.ua>), а також офіційному вебсайті Верховного Суду (<https://supreme.court.gov.ua>).

Рекомендовані джерела щодо вивчення питань теми

Правові джерела: 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 63, 64, 78, 111, 128

Основна література: 2, 3

Додаткова література: 8, 9, 11, 26, 27, 42, 47, 52, 53, 56, 57, 58, 67, 68, 69, 88, 91

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5

Тема: Інституційне забезпечення охорони культурної спадщини в Україні

План

1. Культурна функція держави.
2. Організація публічного управління культурною спадщиною в Україні: стан та перспективи.
3. Заклади культури в інституційному механізмі охорони культурної спадщини.
4. Організаційно-правові форми участі громадськості в охороні культурної спадщини.
5. Іноземний досвід інституційного забезпечення охорони культурної спадщини.

Практичні завдання

1. Опанувати тематичний тезаурус та скласти глосарій ключових тематичних термінів.
2. Напрацювати навички інформаційного пошуку за допомогою спеціалізованих електронних баз даних та автоматизованих інформаційно-пошукових систем.
3. Підготувати презентацію за одною із запропонованих тем.

Теми презентацій

1. Організаційно-функціональна структура публічного управління культурною спадщиною в Україні.
2. Інституційний механізм охорони культурної спадщини в Україні в умовах децентралізації.
3. Недержавні актори охорони культурної спадщини.

Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми

Для вивчення теми здобувачі мають насамперед вирішити такі доктринальні завдання: визначити зміст понять «державна культурна політика» і «державна політика у сфері охорони культурної спадщини» та співвіднести їх між собою, визначити зміст понять «публічний інтерес», «публічне управління», «делегування повноважень». Виконання цих завдань дозволить дослідити особливості формування та сучасний стан інституційного механізму охорони культурної спадщини в Україні, визначити ключові проблеми публічного управління культурною спадщиною в Україні та правові засоби їх подолання.

Здобувачам варто враховувати, що охорона культурної спадщини є одним з пріоритетів сучасної державної культурної політики України. Реалізація цієї політики покладена на розгалужений інституційний механізм. Практико-орієнтований характер теми зумовлює проведення здобувачами структурно-функціонального аналізу інституційного механізму охорони культурної спадщини.

Інституційний механізм охорони культурної спадщини становить собою ієрархічну вертикаль з органів виконавчої влади; органів місцевого самоврядування; державних установ, організацій та підприємств, які здійснюють відповідні власні або делеговані публічно-владні повноваження, або які є балансоутримувачами об'єктів культурної спадщини та культурних цінностей.

Органи виконавчої влади займають провідне місце в інституційному механізмі охорони культурної спадщини. Міністерство культури та стратегічних комунікацій є органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізацію державної політики у сферах відновлення та збереження національної пам'яті, мистецтв, охорони культурної спадщини, музейної справи, вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей. З метою поглиблення знань здобувачам варто проаналізувати Постанову Кабінету Міністрів України «Деякі питання діяльності Міністерства культури та стратегічних комунікацій» від

16.10.2019 року № 885 та визначити його повноваження у сфері охорони культурної спадщини.

Реалізація державної політики у сфері охорони культурної спадщини в межах адміністративно-територіальних одиниць покладена на місцеві державні адміністрації. Здобувачі мають проаналізувати Закон України «Про місцеві адміністрації» від 09.04.1999 року № 586-XI та визначити їх повноваження у сфері збереження та охорони культурної спадщини. З метою поглиблення знань та напрацювання практико-орієнтованих навичок здобувачі мають провести контент-аналіз 2-3 офіційних вебсайтів обласних або районних державних адміністрацій (на свій вибір) та визначити їх структурні підрозділи, які безпосередньо відповідають за реалізацію державної політики у сфері охорони культурної спадщини.

Особливе місце в інституційному механізмі охорони культурної спадщини займає Інститут національної пам'яті України. Він є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра культури та стратегічної комунікації і який реалізує державну політику у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу. Здобувачі мають проаналізувати Закони України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів» від 21.03.2023 року № 3005-IX і «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 09.04.2015 року № 317-VIII і визначити форми впливу Інституту національної пам'яті України на правовідносини, пов'язані з охороною культурної спадщини.

Реалізацію державної політики України у сфері охорони культурної спадщини на локальному рівні також забезпечують органи місцевого самоврядування. Здобувачі мають дослідити загальні принципи компетенції органів місцевого самоврядування, а також умови та порядок делегування їм повноважень органів виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини. Для вирішення цього завдання здобувачам варто проаналізувати Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 року № 280/97-ВР. З метою поглиблення знань та напрацювання практико-орієнтованих навичок здобувачі мають провести контент-аналіз 2-3 офіційних вебсайтів місцевих рад (на свій вибір), визначити їх структурні під-

розділи, які відповідають за реалізацію державної політики у сфері охорони культурної спадщини.

Важливе місце в інституційному механізмі охорони культурної спадщини займають державні організації, установи, підприємства, яким також можуть бути делеговані окремі повноваження органів виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини. Здобувачі мають визначити яке місце в інституційному механізмі охорони культурної спадщини займають Український культурний фонд, Український центр культурних досліджень, Український державний інститут культурної спадщини, музеї, бібліотеки, архівні установи, адміністрації історико-культурних заповідників. Аналізуючи їх компетенцію, здобувачам варто враховувати, що їх компетенція частини з них визначена відповідними законами та установчими документами (статутами), а іншої частини – лише статутами.

Окремо здобувачі мають проаналізувати форми інституційного співробітництва, які забезпечують взаємодію України з ЮНЕСКО щодо охорони всесвітньої спадщини.

Взаємодію України з ЮНЕСКО щодо охорони всесвітньої спадщини. спрямовується та координується Національною комісією України у справах ЮНЕСКО, а також Постійним представництвом України при ЮНЕСКО. Важливу роль в охороні об'єктів всесвітньої спадщини в Україні відіграють їхні органи управління та наглядові ради, юридична природа та повноваження яких визначені Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 року № 805 «Деякі питання охорони та збереження об'єктів всесвітньої спадщини».

На завершальному етапі підготовки до практичного заняття здобувачі мають проаналізувати можливі організаційно-правові форми участі громадськості в охороні культурної спадщини. Для цього здобувачам варто проаналізувати зміст зусиль у сфері охорони культурної спадщини, які демонструють «Українське товариство охорони пам'яток історії та культури», «Спілка археологів України», «Альянс реставраторів історичних будівель України», Національна спілка архітекторів України тощо.

Також здобувачі мають проаналізувати практику створення відповідних громадських рад при органах виконавчої влади або місцевого самоврядування. Здобувачам варто враховувати що громадські ради є постійно діючими колегіальними виборними органами, через які громадяни беруть участь у формуванні та реалізації державної політики.

В залежності від напрямку діяльності органу, при якому сформовано громадську раду, вона може виконувати різні функції. Найчастіше громадські ради виконують консультативно-дорадчі функції.

Рекомендовані джерела щодо вивчення питань теми

Правові джерела: 53, 56, 57, 58, 59, 67, 68, 69, 73, 78, 79, 80, 83, 84, 106, 114, 116, 133

Основна література: 2, 3

Додаткова література: 10, 13, 16, 42, 51, 53, 59, 62, 64, 65, 73, 76, 88, 89, 97, 100

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6

Тема: Культурна спадщина як охоронна державно-управлінська категорія

План

1. Державний облік об'єктів культурної спадщини та культурних цінностей.
2. Види об'єктів культурної спадщини.
3. Порядок вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей.
4. Державна експертиза культурних цінностей.
5. Державне фінансування охорони культурної спадщини.

Практичні завдання

1. Напрацювати навички інформаційного пошуку за допомогою спеціалізованих електронних баз даних та автоматизованих інформаційно-пошукових систем.
2. Підготувати презентацію за одною із запропонованих тем.
3. Проаналізувати фабули ситуаційних вправ, визначити правову аргументацію для їх вирішення на практичному занятті.

Теми презентацій

1. Охоронний договір: юридична природа, зміст, порядок укладання та виконання.
2. Облік об'єктів культурної спадщини: поняття, умови, форми.
3. Порядок вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей.

Ситуаційна вправа 1

Згідно з рішенням Дн-ської міської ради № 1452-VIII від 25.01.2021 року завданнями Управління містобудування та архітектури міської ради міста Дн-ськ, зокрема є:

2.1.5. Забезпечення у межах своєї компетенції реалізації на території міста державної політики, національних пріоритетів у сфері охорони культурної спадщини з метою її збереження, використання в суспільному житті та захисту традиційного характеру середовища.

2.1.6. Формування системи діяльності, яка забезпечить наукове вивчення, охорону, збереження, належне утримання, відповідне використання, реставрацію, ремонт, музеєфікацію та пристосування об'єктів культурної спадщини.

2.1.7. Здійснення контролю за дотриманням законодавства у сфері охорони культурної спадщини.

11.10.2021 року ТОВ «ПРОНТО» було визначено переможцем аукціону щодо приватизації нерухомої пам'ятки місцевого значення – будинку «М.О. Фріза» загальною площею 448,2 кв.м, РНОНМ 154945112102, що знаходиться за адресою: площа Соборна, 10, місто Дн-ськ. До укладання договору купівлі-продажу нерухомої пам'ятки між Управлінням містобудування та архітектури міської ради міста Дн-ськ та ТОВ «ПРОНТО» був підписаний попередній договір про укладення в майбутньому охоронного договору на нерухому пам'ятку з викладенням його істотних умов.

01.11.2021 року ТОВ «ПРОНТО» отримало поштою супровідний лист і два екземпляри охоронного договору, проєкт якого був підготовлений Управлінням містобудування та архітектури Дн-ської міської ради за зразком згідно з додатком до Порядку укладення охоронних договорів на пам'ятки культурної спадщини, та визначав особливості режиму використання пам'ятки, види і терміни виконання реставраційних, консерваційних, ремонтних робіт, робіт з упорядження її території, інших пам'яткоохоронних заходів, необхідність яких визначається відповідним органом охорони культурної спадщини.

Директор ТОВ «ПРОНТО» відмовився підписувати отримані екземпляри охоронного договору, посилаючись на те, що порядок укладання та зміст порушують передбачений ст. 627 Цивільного кодексу України принцип свободи договору.

Окрім того, він зазначив що Управління містобудування та архітектури Дн-ської міської ради не є повноваженим щодо укладання

охоронних договорів на об'єкти культурної спадщини, адже в системі виконавчих органів місцевого самоврядування є інший орган, який опікується питаннями культури – Управління культури Дн-ської міської ради.

Надайте правовий висновок діям сторін та спрогнозуйте подальший розвиток подій.

Ситуаційна вправа 2

На початку листопада 2020 року на засіданні виконавчого комітету Д-кої міської ради Д-кий міський голова повідомив про те, що у місті знаходиться 385 нерухомих пам'яток національного та місцевого значення. На балансі Д-кої міської ради та підпорядкованих їй комунальних підприємств та комунальних установ знаходиться 257 нерухомих пам'яток місцевого значення, з яких лише на 86 укладені охоронні договори, в тому числі, на 71 нерухому пам'ятку, що знаходиться на балансі комунального підприємства «Д-кЖитлоспецексплуатація».

Д-кий міський голова наголосив на тому, що всі комунальні підприємства та комунальні установи, які є балансоутримувачами нерухомих пам'яток місцевого значення, мають укласти відповідні охоронні договори протягом року.

У зв'язку з цим Департаменту культури, туризму та європейської інтеграції Д-кої міської ради було доручено посилити роботу із балансоутримувачами/користувачами нерухомих пам'яток щодо виконання вимог законодавства із залученням правоохоронних органів до вирішення проблемних питань, розробити проєкт міської цільової програми збереження нерухомих пам'яток на території міста, щоквартально звітувати про результати планових оглядів об'єктів культурної спадщини.

Окрім того, Департаменту культури, туризму та європейської інтеграції Д-кої міської ради було доручено опрацювати можливість передбачити в охоронних договорах умови щодо обов'язкового страхування нерухомих пам'яток та/або інших гарантійних умов.

У грудні 2021 року на засіданні виконавчого комітету Д-кої міської ради Д-кий міський голова навів список керівників комунальних підприємств та комунальних установ, до яких начальник Департаменту культури, туризму та європейської інтеграції Д-кої міської ради застосує фінансові санкції за неукладання охоронних договорів на відповідні нерухомі пам'ятки.

Проте директор комунального підприємства «Спеціалізоване підприємство комунально-побутового обслуговування» зауважив на тому, що комунальне підприємство, яке він очолює, було створено наприкінці листопада 2020 року шляхом реорганізації двох інших комунальних підприємств, і тому він не може відповідати за порушення законодавства про охорону культурної спадщини, скоєні його попередниками.

Надайте правовий висновок діям сторін та спрогнозуйте подальший розвиток подій.

Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми

Для вивчення теми здобувачі мають насамперед вирішити такі доктринальні завдання: визначити зміст понять «публічний (суспільний) інтерес» і «публічне управління» та співвіднести їх; визначити юридичну природу адміністративно-правових правовідносин та специфіку кола їх учасників; визначити підстави класифікації адміністративно-правових правовідносин. Вирішення цих завдань дозволить здобувачам дослідити особливості адміністративно-правових методів і засобів охорони культурної спадщини в Україні.

Здобувачам варто враховувати, що адміністративно-правові правовідносини, що виникають у процесі публічного управління культурною спадщиною, відображають публічний (суспільний) інтерес у збереженні її автентичності, її захисті від руйнування, забезпеченні права на доступ до неї. Об'єктом таких правовідносин виступає адміністративна діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, пов'язана з охороною культурної спадщини.

Ключові особливості адміністративно-правових правовідносин, що виникають у процесі публічного управління культурною спадщиною, виражаються у способі формування змісту прав і обов'язків їх учасників, запровадженні уніфікованих процедур і алгоритмів реалізації суб'єктивних прав і юридичних обов'язків їх учасників; встановленні спеціальних заборон щодо здійснення певних дій їх учасниками, наявності специфічних санкцій та засобів їх реалізації.

Норми адміністративного права, що визначають засади публічного управління культурною спадщиною, містяться в нормативно-правових актах, які різняться між собою за хронологією прийняття та юридичною силою. Разом з тим, серед адміністративно-правових правовідносин, пов'язаних з публічним управлінням культурною спад-

щиною, можна виокремити такі групи: 1) правовідносини, пов'язані з нерухомими пам'ятками; 2) правовідносини, пов'язані з культурними цінностями; 3) правовідносини, пов'язані з нематеріальною культурною спадщиною.

В умовах динамічного соціально-економічного середовища ефективність публічного управління культурною спадщиною, багато в чому, залежить від наявності стратегічних рішень. Без чіткої стратегії публічне управління культурною спадщиною позбавляється орієнтирів, що призводить до непродуктивного витрачання матеріальних, організаційних та інтелектуальних зусиль, негативних соціально-економічних наслідків. Здобувачі мають проаналізувати Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.02.2016 року № 119-р «Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ» та визначити стратегічні пріоритети публічного управління культурною спадщиною, Указ Президента України від 18.08.2020 року № 329/2020 «Про заходи щодо підтримки сфери культури, охорони культурної спадщини, розвитку креативних індустрій та туризму»,

Практико-орієнтований характер теми зумовлює проведення здобувачами аналізу організаційно-правових засад: оцінювання об'єктів культурної спадщини щодо відповідності критеріям нерухомої пам'ятки, державного обліку нерухомих пам'яток; зовнішньої ідентифікації та моніторингу стану нерухомих пам'яток; укладання охоронних договорів на нерухомі пам'ятки; державної експертизи культурних цінностей та їх переміщення через митний кордон України; використання бюджетних коштів для здійснення заходів у сфері охорони культурної спадщини.

Оцінювання об'єктів культурної спадщини щодо відповідності критеріям нерухомої пам'ятки забезпечують посадові особи Міністерства культури та стратегічних комунікацій України спільно з членами експертної комісії з питань обліку об'єктів культурної спадщини. Здобувачі мають визначити порядок проведення оцінювання, а також відповідні повноваження посадових осіб міністерства та членів експертної комісії.

Державний облік культурної спадщини в Україні ведеться у формі: Державного реєстру національного культурного надбання; Державного реєстру нерухомих пам'яток України; Переліку об'єктів підводної культурної спадщини – морських меморіалів; восьми реєстрів культурних цінностей, сформованих за різними ознаками та принципами;

Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання; Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України; Списку історичних населених місць України, реєстрів музейних предметів, музейних колекцій, музейних зібрань; реєстру унікальних документів Національного архівного фонду тощо.

Окремо здобувачі мають визначити місце у сучасній правовій системі України Постанови Ради Міністрів Української РСР від 24.10.1963 року № 970 «Про впорядкування справи обліку та охорони пам'яток архітектури на території Української РСР» і на підставі цього оцінити значення для охорони культурної спадщини Списку пам'яток архітектури Української РСР.

З метою поглиблення знань та напрацювання практико-орієнтованих вмінь здобувачі мають напрацювати вміння застосовувати відповідні автоматизовані реєстри.

Здобувачам варто враховувати, що окремі об'єкти культурної спадщини України також включені до реєстрів міжнародних урядових і неурядових організацій: Списку всесвітньої спадщини; Переліку об'єктів всесвітньої спадщини в небезпеці, Переліку культурних цінностей, що перебувають під посиленням захистом; Екстреного Червоного списку загроженої культурної спадщини України.

Здобувачам варто враховувати, що форми державного обліку культурної спадщини різняться між собою за хронологією запровадження, досконалістю, технологічністю. Найбільш детально врегульовано порядок ведення Державного реєстру нерухомих пам'яток України. Здобувачі мають на основі аналізу законодавства визначити адміністратора та розпорядника цього реєстру; осіб, уповноважених ініціювати занесення об'єктів культурної спадщини до реєстру. З метою напрацювання практико-орієнтованих навичок здобувачі мають скласти процедурограму занесення об'єкта культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, а також виключення об'єкта культурної спадщини з нього.

Для зовнішньої ідентифікації нерухомих пам'яток в Україні використовуються спеціальні розпізнавальні засоби. Здобувачі мають проаналізувати вимоги норм національного законодавства щодо встановлення та утримання охоронних дощок та охоронних знаків на нерухомих пам'ятках, а також щодо маркування в особливий період будівель та споруд, транспортних засобів, які підпадають під дію норм

міжнародного гуманітарного права, відповідними розпізнавальними знаками (емблемами).

Визнання об'єкта культурної спадщини нерухомою пам'яткою є підставою для встановлення особливих вимог щодо його: відчуження; передачі у користування або управління; передачі в оренду; передачі у заставу; переоцінки основних фондів для цілей бухгалтерського обліку; передачі до статутного фонду господарського товариства; страхування тощо.

Специфіка адміністративно-правового режиму нерухомої пам'ятки також виявляється в укладанні між державою та її власником охоронного договору. На основі аналізу національного законодавства здобувачі мають визначити юридичну природу, правовий статус сторін, зміст, порядок укладання та виконання охоронного договору на нерухому пам'ятку. Здобувачам варто враховувати, він встановлює не тільки режим використання нерухомої пам'ятки чи її частини, а й території, на якій вона розташована.

Важливе значення для охорони нерухомих пам'яток має моніторинг стану їх збереження, метою якого є систематизація інформації про їх стан, функціональне використання, тенденції розвитку природних, техногенних та суспільних процесів, що можуть на них вплинути.

Результати моніторингу сприяють своєчасному виявленню та усуненню природних та техногенних загроз, що можуть завдати шкоду нерухомих пам'яткам, прийняттю управлінських рішень щодо запобігання навмисному або ненавмисному ушкодженню, руйнуванню або знищенню об'єктів культурної спадщини. На основі аналізу законодавства здобувачі мають визначити суб'єктів та порядок проведення моніторингу стану збереження нерухомих пам'яток.

Окремо здобувачі мають проаналізувати правовий режим використання земель історико-культурного призначення. Практико-орієнтований характер теми зумовлює проведення здобувачами аналізу порядку та соціально-економічного ефекту визначення меж зони охорони пам'ятки, буферні зони об'єктів всесвітньої спадщини, занесення населеного пункту до Списку історичних населених місць України; визначення меж історичних ареалів населених місць; оголошення комплексу (ансамблю) пам'яток історико-культурним заповідником або території історико-культурною заповідною територією.

Специфіка адміністративно-правового режиму культурних цінностей в Україні виявляється в особливому порядку їх переміщення

власником/балансоутримувачем/користувачем через митний кордон. Підставою для переміщення культурних цінностей через митний кордон України є свідоцтво на право їх вивезення (тимчасового вивезення).

Заявлені до вивезення (тимчасового вивезення) та повернуті після тимчасового вивезення культурні цінності підлягають обов'язковій державній експертизі. З метою поглиблення знань та формування практико-орієнтованих вмінь здобувачі мають на основі аналізу законодавства України визначити перелік суб'єктів, уповноважених проводити державну експертизу культурних цінностей, її види та правові наслідки. Також здобувачі мають визначити суб'єкт владних повноважень, який видає свідоцтво на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей, і суб'єкт владних повноважень, який приймає рішення щодо реалізації права на вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей.

Провідна роль держави в охороні культурної спадщини підтверджується тим, що відповідні заходи фінансуються більшою мірою з державного бюджету. Здобувачі мають проаналізувати законодавство та визначити порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення загальнодержавних заходів у сферах охорони культурної спадщини, вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей. Здобувачі мають оцінити кореляцію визначених законодавством України критеріїв допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання, які є балансоутримувачами культурної спадщини, з положеннями конкурентного права Європейського Союзу.

На завершальному етапі підготовки до практичного заняття здобувачам варто оцінити потенціал диджиталізації для організації публічного управління культурною спадщиною в Україні.

Рекомендовані джерела щодо вивчення питань теми

Правові джерела: 53, 54, 55, 67, 68, 69, 87, 88, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 102, 103, 104, 106, 107, 108, 109, 110, 112, 113, 115, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 124, 125, 126, 127, 131, 132, 135, 140

Основна література: 2, 3, 4

Додаткова література: 16, 21, 24, 33, 34, 38, 58, 59, 62, 64, 67, 69, 73, 74, 87, 88, 89, 90, 98

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7

Тема: Культурна спадщина як об'єкт цивільних прав

План

1. Особливості набуття права власності на нерухомі пам'ятки в Україні.
2. Публічний (суспільний) інтерес як підстава для обмеження права власності на нерухомі пам'ятки.
3. Комерціалізація нерухомих пам'яток: механізми, ліміти та бар'єри.
4. Відшкодування шкоди, заподіяної нерухомій пам'ятці та її території.
5. Організаційно-правові засади торгівлі культурними цінностями в Україні.

Практичні завдання

1. Напрацювати навички інформаційного пошуку за допомогою спеціалізованих електронних баз даних та автоматизованих інформаційно-пошукових систем.
2. Підготувати презентацію за одною із запропонованих тем.
3. Проаналізувати фабулу ситуаційної вправи, визначити правову аргументацію для її вирішення на практичному занятті.

Теми презентацій

1. Оборотоздатність нерухомих пам'яток.
2. Оборотоздатність культурних цінностей.
3. Ринок культурних цінностей в Україні: правові засади, механізми та бар'єри.

Ситуативна вправа

У червні 2019 року Управління з питань охорони культурної спадщини Д-ської міської ради (позивач) звернулось до Господарського суду Д-нської області з позовом до Акціонерного товариства GCONNECT AG (відповідача-1) та Д-нської міської ради (відповідача-2) про:

– визнання права комунальної власності за територіальною громадою міста Д-нська, в особі Д-нської міської ради, шляхом викупу на нерухоме майно: пам'ятку культурної спадщини «Будинок О.М.

Поля» загальною площею 448,2 кв.м, РНОНМ 144945112101, що знаходиться за адресою: площа Соборна, 10, м. Д-нськ;

– зобов'язання відповідача-2 перерахувати відповідачу-1 грошові кошти з міського бюджету у розмірі 11346090 грн.

Позовні вимоги Управління з питань охорони культурної спадщини Д-нської міської ради (позивача) обґрунтовані тим, що наказом Міністерства культури України від 15.03.2019 року №195 будинок за адресою: площа Соборна, 10, м. Д-нськ, який належить на праві власності Акціонерному товариству GCONNECT AG (відповідач-1), занесено до реєстру нерухомих пам'яток України за категорією місцевого значення за видом об'єкта – пам'ятка історії та взято під охорону, охоронний номер – 79-Д. Між тим, відповідачем-1 не укладено охоронного договору об'єкта культурної спадщини, що є порушенням статті 23 Закону України «Про охорону культурної спадщини». Крім того, відповідачем-1 здійснено реконструкцію та зміну типологічно-планувальної структури об'єкта культурної спадщини, зміну призначення будівлі без відповідної дозвільної містобудівної документації. Такі обставини є підставою для примусового викупу означеного об'єкту нерухомого майна, який є пам'яткою культурної спадщини, відповідно до статті 352 Цивільного кодексу України та статті 21 Закону України 2 «Про охорону культурної спадщини». А тому Д-нська міська рада (відповідач-2) має бути зобов'язана судом до виплати позивачеві грошових коштів у розмірі вартості набуття цього об'єкту відповідачем-1.

Вказана позовна заява була прийнята Господарським судом Д-нської області до розгляду з відкриттям загального провадження у справі № 904/2381/19.

Під час розгляду справи Акціонерним товариством GCONNECT AG (відповідачем-1) було заявлено клопотання про закриття провадження у справі. В обґрунтування поданого клопотання відповідач-1 зазначив, що спори щодо вилучення або примусового відчуження майна для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності повинні розглядатись в порядку адміністративного судочинства.

Ухвалою Господарського суду Д-нської області від 13.08.2019 у справі №904/2381/19 (суддя Нечипуренко М.О.) клопотання відповідача задоволено, закрито провадження у справі. Місцевий господарський суд дійшов висновку, що цей спір виник внаслідок здійснення позивачем владно-управлінських функцій з охорони культурної спадщини і, відповідно, за своєю суттю, є публічно-правовим. Тому, спір

у даній справі віднесений до юрисдикції адміністративного суду і не підлягає вирішенню в порядку господарського судочинства.

Не погодившись з означеною ухвалою суду першої інстанції, Управління з питань охорони культурної спадщини Д-нської міської ради (позивач) звернулось до Північно-Східного апеляційного господарського суду з апеляційною скаргою, в якій вважає ухвалу Господарського суду Д-нської області від 13.08.2021 у справі №904/2381/21 незаконною, а тому просить цю ухвалу скасувати та передати справу для подальшого розгляду до Господарського суду Д-ської області.

Надайте правовий висновок діям сторін та спрогнозуйте подальший розвиток подій.

Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми

Для вивчення теми здобувачі насамперед мають вирішити такі доктринальні завдання: визначити зміст та обсяг понять «оборотоздатність», «об'єкт цивільних прав», «речові права», «нерухомі речі», «рухомі речі», «об'єкт культурної спадщини», «нерухома пам'ятка», «культурні цінності», «антикваріат», а також співвіднести ці поняття між собою. Також здобувачі мають проаналізувати зміст тріади правочинностей власника: володіння, користування, розпорядження. Вирішення цих завдань дозволить здобувачам дослідити особливості оборотоздатності об'єктів культурної спадщини та культурних цінностей.

Здобувачам варто враховувати, що оборотоздатність об'єктів культурної спадщини залежить від надання їм статусу нерухомої пам'ятки, а культурних цінностей – від того, чи мають вони характер особистих або родинних предметів (родинних цінностей) та чи занесені вони до Державного реєстру національного культурного надбання.

Об'єкти культурної спадщини, яким надано статус нерухомої пам'ятки (крім пам'яток археології), можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності. Всі без винятку пам'ятки археології, у тому числі ті, що знаходяться під водою, включаючи пов'язані з ними рухомі предмети, є державною власністю. Культурні цінності можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності.

Базові принципи оборотоздатності об'єктів культурної спадщини та культурних цінностей визначено нормами Цивільного кодексу України. Проте вони доповнюються нормами інших законів, які визначають особливості цивільного обороту нерухомих пам'яток та культурних цінностей: відчуження; передачі у користування, управ-

ління, оренду; передачі у заставу; переміщення культурних цінностей через митний кордон України тощо.

Особливості приватизації об'єктів культурної спадщини, які перебувають у державній і комунальній власності, визначені нормами Законів України «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000 року № 1805-III, «Про приватизацію державного і комунального майна» від 18.01.2018 року № 2269-VIII, «Про Перелік пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації» від 23.09.2008 року № 574-VI. На підставі аналізу законодавства здобувачі мають визначити порядок проведення приватизаційних аукціонів об'єктів культурної спадщини, які перебувають у державній і комунальній власності, а також визначити ознаки тих з них, що не підлягають приватизації.

Особливості оренди об'єктів культурної спадщини, які перебувають у державній і комунальній власності, визначені нормами Законів України «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000 року № 1805-III, «Про оренду державного та комунального майна» від 03.10.2019 року № 157-IX, а також Постановою Кабінету Міністрів України від 03.06.2020 року № 483 «Деякі питання оренди державного та комунального майна». На підставі аналізу законодавства здобувачі мають визначити порядок проведення аукціонів на право оренди об'єктів культурної спадщини, які перебувають у державній і комунальній власності, а також порядок їх передачі в оренду без проведення аукціону.

Особливості реалізації права власності на об'єкт культурної спадщини, визнаний пам'яткою, визначені нормами Закону України «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000 року № 1805-III. Зокрема, вони встановлюють обов'язок власника нерухомої пам'ятки укласти охоронний договір, який обмежує власника у цілях та способах користування нею; встановлюють право привілеєвої купівлі нерухомої пам'ятки; визначають підстави примусового викупу нерухомої пам'ятки у власника та інше.

Нерухома пам'ятка може бути відчужена або передана її власником або уповноваженим ним органом іншій особі у володіння, користування або управління виключно за умови погодження уповноваженого органу виконавчої влади. Нерухомі пам'ятки передаються у володіння, користування або управління юридичним та фізичним особам переважно з науковою, культурно-освітньою, туристичною метою.

Окрему увагу здобувачі мають приділити аналізу особливостей оборотоздатності культових будівель, які визнані нерухомими пам'ятками, а також предметів релігійних культів, які внесені до Державного реєстру національного культурного надбання. Здобувачі мають враховувати, що релігійні організації можуть користуватись нерухомими пам'ятками та культурними цінностями у результаті: їх передачі у безоплатне користування релігійній організації за рішенням уповноваженого органу виконавчої влади або реституції (повернення у власність релігійної організації безоплатно).

До осіб, які порушують законодавство України про культурну спадщину, можуть бути застосовані, в тому числі, заходи цивільно-правової відповідальності:

- 1) відшкодування шкоди, завданої власникові пам'ятки культурної спадщини або уповноваженому ним органу, особі, яка набула права володіння, користування чи управління пам'яткою, охоронюваною археологічною територією;

- 2) відновлення пам'ятки культурної спадщини та її території, а якщо відновлення неможливе – відшкодування шкоди відповідно до закону.

Здобувачі мають проаналізувати Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000 року № 1805-III та визначити характер засобів цивільно-правової відповідальності, їм передбачених.

Для оборотоздатності нерухомих пам'яток важливе значення має їх грошова оцінка. Вона необхідна для: відчуження; передачі в управління; передачі в оренду; передачі у заставу; передачі до статутного фонду господарського товариства; переоцінки основних фондів для цілей бухгалтерського обліку; страхування. На підставі аналізу законодавства здобувачі мають визначити коло суб'єктів оціночної діяльності (оцінювачів), а також умови та порядок проведення грошової оцінки нерухомих пам'яток.

Особливість оборотоздатності нерухомих пам'яток та культурних цінностей також проявляється в обмеженні права використовувати їх для забезпечення виконання зобов'язань. На підставі аналізу норм Закону України «Про заставу» від 02.10.1992 року № 2654-XII здобувачі мають визначити види пам'яток культурної спадщини та культурних цінностей, які не можуть бути предметом застави.

Одним із елементів сучасної економіки розвинених країн світу є прозорий та конкурентний ринок культурних цінностей. Розвиток кон-

курентного ринку культурних цінностей різними правовими засобами підтримує Європейський Союз. Проте виведення ринку культурних цінностей в Україні з тіні гальмує. Це пояснюється сформованим ще за радянських часів негативним ставленням до нього з боку держави, відсутністю належного правового забезпечення, термінологічними колізіями між національним законодавством і правом Європейського Союзу. Практико-орієнтований характер теми зумовлює проведення здобувачами аналізу спільного наказу Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України та Міністерства культури і мистецтв України № 322/795 від 29.12.2001 року «Про затвердження Правил торгівлі антикварними речами». Здобувачі мають визначити зміст та обсяг поняття «антикваріат» та співвіднести його з поняттям «культурні цінності»; визначити коло суб'єктів ринку антикварних речей, а також основні вимоги щодо організації торгівлі антикварними речами в роздрібній торговельній мережі та на аукціонах.

Окрему увагу здобувачі мають приділити аналізу принципу набуття права власності на скарб, що становить культурну цінність, визначених у ст. 343 Цивільного кодексу України, а також юридичні наслідки порушення цих принципів, передбачених ст. 193 Кримінального кодексу України.

Страховання культурної спадщини належить до головних проблем її охорони. Культурній спадщині може загрожувати руйнація, спричинена не лише природними та техногенними явищами, а й еволюцією соціального та економічного буття.

Аналізуючи проблему страхування культурної спадщини, здобувачі мають враховувати, що за формами проведення страхування воно може бути: добровільним (здійснюється на основі договору між страхувальником і страховиком) і обов'язковим (встановлюється державою з метою захисту інтересів не лише окремого страхувальника, а й суспільства в цілому).

Культурна спадщина, яка перебуває у державній і комунальній власності, з огляду на стан її державного фінансування, не охоплена обов'язковим страхуванням. Проте поширеною є практика добровільного страхування приватним власником або користувачем будівлі, яка визнана пам'яткою культурної спадщини.

Ринок страхування культурних цінностей, що знаходяться у приватній власності, тільки формується, оскільки переважна більшість власників колекцій знаходяться у тіні.

Обов'язкове страхування встановлено лише для культурних цінностей, які перебувають у державній і комунальній власності, у разі їх тимчасового переміщення за межі України. Одною з умов реалізації права тимчасового вивезення культурних цінностей є надання документа про їх страхування із забезпеченням усіх випадків страхового ризику або документа про державні гарантії фінансового покриття будь-якого ризику, виданого країною, яка приймає культурні цінності.

Серед ключових проблем, які чекають свого вирішення у сфері охорони культурної спадщини України, важливе місце посідає питання залучення позабюджетних коштів для фінансування заходів консервації, реставрації, обліку, дослідження, актуалізації культурної спадщини тощо. Іноземний досвід свідчить, що найбільш усталеними способами залучення позабюджетних коштів для фінансування заходів щодо охорони культурної спадщини є: інвестування, благодійництво, меценатство. За останні десятиліття у сфері охорони культурної спадщини набули значного поширення фандрайзинг та донорська допомога. Проте в Україні вказані способи використовуються не однаково ефективно. На підставі аналізу законодавства здобувачі мають оцінити потенціал іноземного досвіду залучення позабюджетних коштів для фінансування заходів щодо охорони культурної спадщини України та запропонувати правові засоби для забезпечення його використання.

Рекомендовані джерела щодо вивчення питань теми

Правові джерела: 53, 54, 55, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 85, 89, 99, 105, 123, 125, 128, 129, 130

Основна література: 2, 3

Додаткова література: 18, 22, 23, 25, 28, 29, 30, 31, 35, 36, 37, 46, 60, 61, 63, 66, 72, 75, 76, 78, 84, 85, 93, 101

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 8

Тема: Культурна спадщина в контексті доктрини прав людини

План

1. Зміст права доступу до культурної спадщини та права користування нею.
2. Інституційний механізм захисту права доступу до культурної спадщини та права користування нею.

3. Роль Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у забезпеченні права на доступ до культурної спадщини.
4. Форми та засоби збереження культурної ідентичності національних меншин (спільнот) та корінних народів України.
5. Збереження культурної спадщини як конституційних обов'язок.

Практичні завдання

1. Напрацювати навички інформаційного пошуку за допомогою спеціалізованих електронних баз даних та автоматизованих інформаційно-пошукових систем.
2. Підготувати презентацію за одною із запропонованих тем.
3. Проаналізувати фабулу ситуаційної справи, визначити правову аргументацію для її вирішення на практичному занятті.

Теми презентацій

1. Місце культурних прав у системі прав людини.
2. Право на доступ до культурної спадщини: поняття, суб'єкти, форми реалізації.
3. Інституційний механізм захисту права доступу до культурної спадщини: міжнародна та національна складові.

Ситуаційна справа

На виконання розпорядження голови Ч-кої обласної державної адміністрації від 15.03.2018 року № 244 «Про заходи щодо створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення на 2017-2021 роки «Безбар'єрна Україна» Управління містобудування та архітектури Ч-кої обласної державної адміністрації 15.04.2018 року оголосило тендер на проведення ремонтних робіт пішохідної зони та встановлення звукової сигналізації навколо архітектурної пам'ятки XVII століття – Будинку полкової канцелярії (Будинок Я. Лизогуба).

Будинок полкової канцелярії (Будинок Я. Лизогуба) розташовано за адресою: вул. Музейна, 4а, м. Ч-ськ. Він має охоронний статус нерухомої пам'ятки національного значення та включений до Державного реєстру нерухомих пам'яток України під номером 250046.

15.05.2018 року ТОВ «ПРОНТО» було визначено переможцем тендеру на проведення ремонтних робіт пішохідної зони та встановлення звукової сигналізації за адресою: вул. Музейна, 4а, м. Ч-ськ.

16.05.2018 року ГО «Стародавній Ч-ськ» звернулось до Ч-кого окружного адміністративного суду з адміністративним позовом до ТОВ «ПРОНТО» (відповідач – 1) та Управління містобудування та архітектури Ч-кої обласної державної адміністрації (відповідач – 2) про заборону проведення ремонтних робіт пішохідної зони та встановлення звукової сигналізації на території пам'ятки – Будинку полкової канцелярії (Будинок Я. Лизогуба), розташованої за адресою: вул. Музейна, 4а, м. Ч-ськ.

Позовну заяву ГО «Стародавній Ч-ськ» обґрунтувала тим, що дії відповідачів порушують ст.14-1 Закону України «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000 року № 1805-III в частині заборони розміщення нових елементів благоустрою, пов'язаних фундаментом із землею (грунтом) у межах території пам'ятки.

Надайте правовий висновок щодо дій сторін та спрогнозуйте подальший розвиток подій.

Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми

Для вивчення теми здобувачі насамперед мають вирішити такі доктринальні завдання: визначити зміст понять «права людини» та «культурні права людини», співвіднести ці поняття, дослідити історичні та соціально-економічні передумови виокремлення культурних прав у системі прав людини, проаналізувати принцип єдності конституційних прав та обов'язків громадянина.

Здобувачам варто враховувати, що культурні права є невід'ємною складовою сучасної системи прав людини. До культурних прав відносяться, в тому числі, права, пов'язані з культурною спадщиною: право на доступ до культурної спадщини, право на користування нею, право на споживання культурного продукту.

Право кожної людини на участь у культурному житті в широкому сенсі закріплено у Міжнародному пакті про соціальні, економічні та культурні права 1966 року.

Європейські стандарти прав людини у сфері культурної спадщини визначені Рамковою конвенцією Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства 2005 року. Сторони конвенції визнають, що: кожний, поодинці або спільно, має право користуватися культурною спадщиною та сприяти її збагаченню; кожний, поодинці або спільно, зобов'язаний поважати культурну спадщину інших так само, як власну спадщину, а тому й спільну спадщину Європи; здійс-

нення права на культурну спадщину може підлягати лише таким обмеженням, які є необхідними в демократичному суспільстві для захисту громадського інтересу, прав та свобод інших.

У Конституції України права людини, пов'язані з культурною спадщиною, безпосередньо не закріплені. Проте у ст. 54 Конституції України зазначено що культурна спадщина охороняється законом, а держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, які становлять культурну цінність, а також вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами. Крім того, у ст. 24 Конституції України визначено, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи. Отже, норми Конституції України опосередковано гарантують право на рівний доступ до об'єктів культурної спадщини, право на рівне користування ними, право на рівне споживання культурного продукту тощо.

Практико-орієнтований характер теми зумовлює проведення здобувачами аналізу принципів, гарантій, порядку та меж реалізації прав людини у сфері культурної спадщини.

Базові принципи та порядок реалізації права на доступ до культурної спадщини визначено нормами Законів України «Про культуру» від 14.12.2010 року № 2778-VI та «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000 року № 1805-III, а також низкою підзаконних нормативно-правових актів. Порядок реалізації права на доступ до культурної спадщини, що перебуває у приватній власності, сформовано також з урахуванням положень Цивільного кодексу України. Порядок реалізації права на доступ до музейних предметів і музейних колекцій, документів Національного архівного фонду, бібліотечних фондів деталізується нормами Законів України «Про музеї та музейну справу» від 29.06.1995 року № 249/95-ВР, «Про Національний архівний фонд та архівні установи» від 24.12.1993 року № 3814-XII, «Про бібліотеки і бібліотечну справу» від 27.01.1995 року № 32/95-ВР.

Право на доступ до культурної спадщини може бути обмежено з метою забезпечення публічного (суспільного) інтересу, наприклад, в умовах епідемії як обмежувальний протиепідемічний захід. На основі аналізу законодавства здобувачі мають визначити інші законні підстави обмеження права на доступ до культурної спадщини. Здобувачам слід враховувати, що обмеження права на доступ до об'єктів культурної спадщини має бути не лише законним, а й пропорційним.

Сучасна соціальна держава зобов'язана забезпечити повну участь осіб з особливими потребами у всіх сферах суспільного життя, в тому числі, шляхом створення безбар'єрного простору. Ключові проблеми формування безбар'єрного простору в Україні та рішення щодо їх подолання та мінімізації визначені в Національній стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, яка затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 366-р від 14.04.2021 року. Серед проблем, що потребують вирішення, в документі виокремлені проблеми безбар'єрного доступу до культурної спадщини, а також споживання культурного продукту.

Іноземний досвід свідчить про те, що найбільш ефективними засобами вирішення цих проблем є створення інтерактивних бібліотечних та музейних просторів, впровадження архівних, бібліотечних та музейних послуг, доступних онлайн, створення широкого спектру активностей наживо для маломобільних (інклюзивних) категорій населення, впровадження імерсивних технологій. Проте впровадження сучасних технологій та рішень має відбуватись за умови максимального збереження автентичності культурної спадщини.

Базові принципи реалізації права власності та права користування культурною спадщиною визначені Цивільним кодексом України. Норми Цивільного кодексу України про оборотоздатність культурної спадщини доповнюють норми інших законів, які визначають специфіку відчуження, передачі в оренду, користування, передачі у заставу, передачі до статутного фонду господарського товариства, страхування об'єктів культурної спадщини.

Особливу увагу здобувачі мають приділити аналізу особливостей реалізації права на доступ до культових будівель та предметів релігійних культів, що є об'єктами культурної спадщини або культурними цінностями відповідно. Аналізуючи це питання, здобувачі мають враховувати, що культові будівлі та предмети релігійного культу можуть перебувати у власності чи користуванні релігійної організації.

Охорона культурної спадщини має важливе значення для збереження культурної самобутності національних меншин (спільнот) та корінних народів, як в цілому, так і для ствердження ідентичності окремих громадян України. На основі аналізу законодавства здобувачі мають визначити особливості реалізації громадянами України, які належать до національних меншин (спільнот) або корінних народів, права користування відповідною культурною спадщиною.

Окремо здобувачі мають оцінити потенціал застосування норм міжнародного права для охорони нематеріальної культурної спадщини в Україні. Нематеріальна культурна спадщина не існує окремо від спільнот, які ідентифікують себе з нею. Отже, захист прав людини, пов'язаних з її культурною самобутністю, забезпечує збереження особливостей життя окремих спільнот та потенційно охороняє нематеріальну культурну спадщину.

На завершальному етапі підготовки до практичного заняття здобувачі мають проаналізувати інституційний механізм моніторингу додержання культурних прав людини в Україні.

Рекомендовані джерела щодо вивчення питань теми

Правові джерела: 53, 60, 61, 62, 63, 64, 105, 127

Основна література: 2, 3

Додаткова література: 2, 6, 7, 15, 32, 41, 43, 81, 82, 85, 92

4. ПИТАННЯ ДЛЯ ПОТОЧНОГО ТА ПЕРІОДИЧНОГО КОНТРОЛЮ

Змістовний модуль 1.

Доктринальні, правові та інституційні засади збереження та охорони культурної спадщини

1. Культурна спадщина як об'єкт правового регулювання.
2. Культурна спадщина: матеріальна та нематеріальна складові.
3. Дуалістичні (публічно-приватні) засади правовідносин у сфері культурної спадщини.
4. Система джерел права, що регулюють охорону культурної спадщини (глобальний, регіональний, національний виміри).
5. Особливості тезаурусу національного законодавства про охорону культурної спадщини.
6. Правопорушення проти культурної спадщини.
7. Юридична відповідальність за правопорушення проти культурної спадщини.
8. Передумови, етапи формування, тренди міжнародно-правового співробітництва у сфері охорони культурної спадщини.
9. Міжнародний конвенційний механізм охорони культурної спадщини.
10. Міжнародне інституційне співробітництво у сфері охорони культурної спадщини.
11. ЮНЕСКО як основа міжнародного інституційного співробітництва у сфері охорони культурної спадщини.
12. Всесвітня спадщина: поняття, юридичні ознаки, класифікація.
13. Процедура внесення об'єктів культурної спадщини до Списку всесвітньої спадщини.
14. Роль Міжнародного інституту з уніфікації приватного права (UNIDROIT), Міжнародної митної організації та Міжнародної організації кримінальної поліції (Interpol) у протидії викраденню та незаконному вивезенню культурних цінностей.
15. Діяльність Ради Європи щодо формування європейських стандартів поведінки з культурною спадщиною.
16. Законодавство Європейського Союзу про транскордонне переміщення культурних цінностей.

17. Ініціативи Ради Європи та Європейського Союзу щодо популяризації культурної спадщини.
18. Захист культурних цінностей в міжнародному гуманітарному праві.
19. Міжнародне кримінальне правосуддя на захисті культурної спадщини.
20. Двосторонні відносини України щодо повернення культурних цінностей.
21. Внесок міжнародних неурядових організацій в охорону культурної спадщини.
22. Правове забезпечення охорони культурної спадщини на території України до 1917 року.
23. Правове забезпечення охорони культурної спадщини на території України під час визвольних змагань 1917-1918 років.
24. Правове та інституційне забезпечення охорони культурної спадщини в УРСР.
25. Сучасна система законодавства України про охорону культурної спадщини.
26. Розвиток національного законодавства України про охорону культурної спадщини в контексті глобалізації та європейської інтеграції.
27. Особливості нормативно-правового регулювання охорони культурної спадщини України в умовах агресії РФ.
28. Державна політика України у сфері культурної спадщини: становлення, стан та перспективи.
29. Організаційно-функціональна структура державного управління культурною спадщиною в Україні.
30. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері охорони культурної спадщини.
31. Музеї, бібліотеки та архівні установи в інституційному середовищі охорони культурної спадщини.
32. Правоохоронні, судові та митні органи в інституційному середовищі охорони культурної спадщини.
33. Громадські об'єднання та благодійні організації в інституційному середовищі охорони культурної спадщини.
34. Державно-приватне партнерство у сфері охорони культурної спадщини.
35. Використання потенціалу проєктів міжнародної технічної допомоги у сфері охорони культурної спадщини України.

Змістовий модуль 2.

Правовий режим культурної спадщини в Україні

36. Державний облік об'єктів культурної спадщини.
37. Позначення пам'яток культурної спадщини.
38. Охоронний договір на пам'ятку культурної спадщини: поняття, юридична природа, предмет, сторони.
39. Особливості правового режиму об'єктів культурної спадщини, що представляють релігійний інтерес.
40. Державний контроль за дотриманням законодавства про охорону культурної спадщини.
41. Документування шкоди, завданої об'єктам культурної спадщини України внаслідок агресії РФ.
42. Порядок переміщення об'єктів культурних цінностей через митний кордон України.
43. Державна експертиза культурних цінностей.
44. Механізми захисту культурних цінностей на тимчасово окупованих РФ територіях України.
45. Охорона культурної спадщини в умовах існування різних форм власності.
46. Оборотоzdатність нерухомих пам'яток.
47. Особливості реалізації речових прав на нерухомі пам'ятки.
48. Право привілеєвої купівлі нерухомих пам'яток.
49. Примусове відчуження або викуп нерухомих пам'яток.
50. Особливості приватизації та оренди нерухомих пам'яток.
51. Відшкодування шкоди, завданої нерухомих пам'яткам.
52. Склад та особливості правового режиму земель історико-культурного призначення.
53. Правові засади ринку культурних цінностей в Україні.
54. Правила торгівлі антикварними речами.
55. Генеза інституту культурних прав людини.
56. Міжнародно-правові стандарти культурних прав людини.
57. Культурна спадщина як елемент формування ідентичності української нації.
58. Культурні права національних меншин (спільнот) та корінних народів як засіб збереження їх культурної спадщини.
59. Право на доступ до культурної спадщини у системі конституційних прав і свобод людини та громадянина.
60. Механізми захисту конституційного права на доступ до культурної спадщини.

5. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ

Методичні рекомендації щодо підготовки презентації

Презентація – це особливий документ із мультимедійним вмістом, демонстрація якого керується користувачем. Презентація складається з певної послідовності слайдів. Для створення презентацій здобувачі можуть використовувати загальнодоступні програми: Visme, Haiku Deck, Prezi, Microsoft Powerpoint, Canva, Google Slides тощо.

Презентація повинна бути продуктивного типу, тобто містити творче осмислення обраної теми. Презентація застосовується в навчальному процесі як спосіб оцінювання не тільки знань здобувача, а ще і його вміння опрацьовувати та аналізувати джерела інформації. Виконання здобувачем презентацій стимулює творчі здібності та дозволяє повністю розкрити його потенціал до самостійної роботи, стимулює soft skills.

Вимоги до презентації:

- здобувач самостійно обирає тему презентації серед запропонованих викладачем тем, які містяться після плану кожного практичного заняття;
- дизайн презентації має бути простим та лаконічним;
- кожен слайд повинен мати заголовок;
- не варто заповнювати слайд великою кількістю інформації, найбільш важливу інформацію бажано поміщати до центру слайда;
- для тексту та фону слайда використовуються контрастні кольори;
- мультимедійне оформлення слайда не повинно відволікати увагу від його змістової частини;

- завершувати презентацію слід коротким резюме, що містить її основні положення, важливі дані, які прозвучали в доповіді, тощо;
- презентація має бути виконана українською мовою;
- презентація має бути виконана грамотно та акуратно;
- обсяг презентації повинен бути таким, щоб повністю розкрити суть тематики та містити всі необхідні структурні елементи.

Рекомендовано не менше 10 та не більше 20 слайдів.

Захист презентації проходить на практичному занятті. Час виступу 7-10 хвилин. Здобувачі послідовно демонструють слайди за допомогою проєктора, супроводжуючи їх коментарями, посиланнями тощо. Якщо заняття відбувається в онлайн-форматі, здобувачі демонструють слайди за допомогою програм для організації відеоконференцій.

Оцінювання захисту проводиться згідно з наведеною нижче методикою оцінювання. Перевіряється володіння матеріалом, викладеним в презентації, та загальне розуміння тематики презентації. Підготовлену презентацію здобувачі завантажують на відповідний Google диск.

Методичні рекомендації щодо складання глосарія ключових тематичних термінів

Глосарій ключових тематичних термінів – це група спеціалізованих термінів, які здобувачі визначили для побудови узгодженої загальної термінології навчальної дисципліни. Глосарій складається до кожної з визначених тем навчальної дисципліни. Обсяг глосарія по кожній темі має складати 10-15 термінів.

На початковому етапі складання глосарія здобувачам слід ознайомитися з правовими актами та бібліографією, рекомендованою до вивчення теми. На підставі їх аналізу здобувачі повинні визначити терміни, які найбільш часто зустрічаються, і скласти з них список.

Після цього починається робота зі складання статей глосарія. Стаття глосарія – це визначення терміна. Вона складається із двох частин:

1. точне формулювання терміна в називному відмінку;
2. змістовна частина, що об'ємно розкриває зміст даного терміна.

При складанні глосарія здобувачі мають дотримуватись таких вимог:

- прагнути до максимальної точності та достовірності інформації;
- використовувати терміни, які наводяться в правових джерелах та уникати жаргонізмів. У разі вживання такого, давайте йому коротке та зрозуміле пояснення;
- наводити приклад-контекст, у якому може вживатися даний термін (посилання на джерело).

Перелік термінів та визначень слід оформляти у вигляді списку термінологічних статей, розташованих в алфавітному порядку.

Список термінологічних статей розташовується стовпцем без розділових знаків в кінці. Зліва без абзацного відступу наводяться терміни, праворуч через тире – їх визначення.

Для створення використання застосунку «Google Документи» здобувачі повинні мати обліковий запис Google. Застосунок «Google Документи» доступний на всіх пристроях і платформах. Більш детальна інформація щодо роботи із застосунком «Google Документи» на вебсторінці <https://support.google.com>

Методичні рекомендації щодо проведення інформаційного пошуку з використанням спеціалізованих електронних баз даних та автоматизованих інформаційно-пошукових систем

Інформаційний пошук являє собою процес виявлення в деякій множині документів тих, які присвячені зазначеній темі (предмету), відповідають заздалегідь визначеним умовам пошуку (запиту) або містять необхідні (відповідні інформаційні потреби) факти, відомості, дані.

Інформаційний пошук складається з етапів:

1. Уточнення інформаційної потреби та формулювання запиту.
2. Вибір джерел інформації, які відповідають запиту користувача.
3. Вилучення інформації з інформаційних масивів.
4. Оцінка результатів пошуку.

Для проведення інформаційного пошуку здобувачам рекомендовано використовувати спеціалізовані електронні бази даних та автоматизовані інформаційно-пошукові системи, які розміщені на: офіційному вебпорталі Верховної Ради України (<https://zakon.rada.gov>).

ua), офіційному вебсайті ЮНЕСКО (<https://www.unesco.org>), офіційному вебсайті Ради Європи (<https://www.coe.int>), офіційному вебсайті законодавства та інших публічних документів Європейського Союзу EUR-Lex (<https://eur-lex.europa.eu>), офіційному вебсайті Міністерства культури та інформаційної політики України (<https://mcip.gov.ua>) та інших.

Для пошуку адреси сервера з інформацією, що вас цікавить, потрібно ввести в поле пошукової системи ключове слово, кілька слів або фразу. Тим самим надсилається пошуковій системі запит. Результати пошуку видаються у вигляді списку адрес вебсторінок або документів, на яких зустрілися ці слова.

Результати пошуку – сторінка пошукової системи із списком посилань, видана на пошуковий запит користувача. Посилання на документи ранжуються в порядку зменшення релевантності відповіді на запит.

6. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТА РОЗПОДІЛ БАЛІВ

Вид роботи	Кількість балів
Поточний контроль:	
Складання глосарію ключових тематичних термінів	від 0 до 2
Інформаційний пошук з використанням спеціалізованих електронних баз даних та автоматизованих інформаційно-пошукових систем	від 0 до 2
Індивідуальне опитування за питаннями відповідної теми на практичному занятті та участь здобувачів в обговоренні проблемних питань	від 0 до 2
Підготовка та захист тематичної презентації	від 0 до 4
Розв'язання ситуаційних вправ	від 0 до 5
Періодичний контроль:	
Контрольна робота за змістовними модулем 1 у формі тестування	від 0 до 10
Контрольна робота за змістовними модулем 2 у формі тестування	від 0 до 10

Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів

Вид роботи	Бали	Критерії оцінювання
Застосування спеціалізованих електронних баз даних та автоматизованих інформаційно-пошукових систем.	0 балів	Здобувач не продемонстрував вмінь застосування спеціалізованих електронних баз даних та автоматизованих інформаційно-пошукових систем для інформаційного пошуку.
	1 бал	Здобувач продемонстрував невпевнені вміння спеціалізованих електронних баз даних та автоматизованих інформаційно-пошукових систем для інформаційного пошуку.
	2 бали	Здобувач продемонстрував впевнені вміння застосування спеціалізованих електронних баз даних та автоматизованих інформаційно-пошукових систем для інформаційного пошуку

Вид роботи	Бали	Критерії оцінювання
Складання глосарію ключових тематичних термінів	0 балів	Здобувач не склав глосарій ключових тематичних термінів.
	1 бал	Здобувач склав глосарій ключових тематичних термінів з визначенням термінів.
	2 бали	Здобувач склав глосарій ключових тематичних термінів з визначенням термінів та посиланнями на правові джерела.
Індивідуальне опитування та участь здобувачів в обговоренні проблемних питань	0 балів	Здобувач не бере участь у практичному занятті, є лише спостерігачем; ніколи не виступає і не задає питання, незацікавлений у вивченні матеріалу; дає неправильні відповіді на запитання, показує незадовільне знання понятійно-термінологічного апарату і літературних джерел.
	1 бал	Здобувач іноді бере участь в практичному занятті; частково виступає і задає питання; допускає помилки під час відповідей на запитання; показує пасивну роботу на практичних заняттях; показує фрагментарні знання понятійно-термінологічного апарату і літературних джерел; показує невміння публічно представляти матеріал.
	2 бали	Здобувач бере активну участь у практичному занятті; демонструє глибокі знання, дає повні та детальні відповіді на запитання; бере активну участь у обговоренні проблемних питань, користується додатковою навчально-методичною та науковою літературою; вміє сформулювати своє ставлення до певної проблеми; висловлює власні міркування, наводить доцільні приклади; вміє знаходити найбільш адекватні форми розв'язання суперечностей; здатний публічно представити матеріал.
Підготовка та захист презентації	0 балів	Не зараховуються презентації, які виконані не самостійно або запозичені з мережі Інтернет.
	1 бал	Презентація виконані самостійно, проте не опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз дано описово, змістовний матеріал представлений схематично, у висновку сформульовані загальні висновки (або вони взагалі відсутні), тема не розкрита, робота не відповідає вимогам.

Вид роботи	Бали	Критерії оцінювання
Підготовка та захист презентації	2 бали	Презентація виконані самостійно, оформлення відповідає вимогам із незначними порушеннями, опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз містить неточності, але усно здобувач пояснює матеріал впевнено і за допомогою викладача виправляється, змістовний матеріал представлений добре, у висновку сформульовані загальні висновки, тема загалом розкрита із незначними прогалинами, інформація у презентації подана з посиланням на джерела, однак вони оформлені із помилками.
	3 бали	Презентація виконані самостійно, оформлення відповідає вимогам, опрацьована актуальність теми із зазначенням невирішених раніше аспектів, теоретичний аналіз ґрунтовний та самостійний, здобувач усно та без допомоги викладача пояснює матеріал, змістовний матеріал представлений добре, у висновку сформульовані самостійні висновки, тема загалом розкрита, інформація у презентації подана із використанням самостійно розроблених схем, малюнків, графіків, містить посилання на джерела, які відповідно оформлені та є актуальними.
	4 бали	Презентація виконані самостійно та оригінально, оформлення відповідає вимогам, актуальність теми повністю розкрита із зазначенням невирішених раніше аспектів, правильно визначені об'єкт і предмет, гіпотеза власного дослідження, метод відповідає тематиці та поставленій задачі, теоретичний аналіз ґрунтовний та самостійний, здобувач вільно презентує матеріал; зміст презентації не перевантажений слайдами з текстовим матеріалом; у висновку сформульовані самостійні ґрунтовні судження, підкріплені фактичними доказами та розрахунками, інформація на слайдах подана переважно схематично із використанням самостійно розроблених малюнків, графіків, містить посилання на джерела, які відповідно оформлені та є актуальними.

Вид роботи	Бали	Критерії оцінювання
Розв'язання ситуаційних вправ	0 балів	Здобувач ситуаційну вправу не розв'язав.
	1 бал	Здобувач розв'язав ситуаційну вправу але недостатньо розкрив сутність, допускаючи при цьому суттєві неточності; відсутні сформовані уміння та навички дослідження і обґрунтування висновків; використано обмежену кількість джерел.
	2 бали	Здобувач розв'язав ситуаційну вправу але демонструє фрагментарні знання предмету вивчення і дослідження, має ускладнення щодо виділення суттєвих його ознак, виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків; використано обмежену кількість джерел.
	3 бали	Здобувач розв'язав ситуаційну вправу у повній мірі демонструє знання предмету вивчення, чітко описує суттєві його ознаки, виявляє причинно-наслідкові зв'язки і формулює висновки; вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу; окрім рекомендованої літератури використовує додаткову, демонструє знання змісту відповідних нормативно-правових актів.
	4 бали	Здобувач розв'язав ситуаційну вправу, у повній мірі обґрунтовує обрані методи та інструменти дослідження, повно і чітко представляє основні теоретичні поняття для аналізу практичного матеріалу; в аналітичній / розрахунковій частині надає повноцінний аналіз проблеми, що досліджується, її всебічне висвітлення, у висновку формулює розгорнуті висновки, окрім рекомендованої літератури використовує додаткову, демонструє знання змісту відповідних нормативно-правових актів.
	5 балів	Здобувач розв'язав ситуаційну вправу, у повній мірі демонструє володіння навичками наукового дослідження; виявляє самостійність у підборі, аналізі та узагальненні відповідної статистичної та аналітичної інформації; із розглянутої проблеми робить чіткі вірні висновки.

Вид роботи	Бали	Критерії оцінювання
Розв'язання ситуаційних вправ	5 балів	Здобувач виконує задачу, розв'язує ситуаційну вправу, проблемну ситуацію з творчим підходом, використовуючи нешаблонні фрази, демонструє розгорнуте, цікаве бачення, яке відрізняється власними роздумами, висновками; окрім рекомендованої літератури використовує додаткову, демонструє знання змісту відповідних нормативно-правових актів.
Контрольна робота у формі тестування за змістовним модулем 1	0-10	Контрольна робота проводиться на останньому практичному занятті ЗМ1 з використанням Google Форми, що містить 20 тестових завдань. Тестові завдання відповідають змісту навчального матеріалу ЗМ1. За правильну відповідь на одне тестове завдання здобувач отримує 0,5 бали.
Контрольна робота у формі тестування за змістовним модулем 2	0-10	Контрольна робота проводиться на останньому практичному занятті ЗМ2 з використанням Google Форми, що містить 20 тестових завдань. Тестові завдання відповідають змісту навчального матеріалу ЗМ2. За правильну відповідь на одне тестове завдання здобувач отримує 0,5 бали.

Розподіл балів, які отримують здобувачі

Поточний та періодичний контроль							Сума балів
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2			
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	0-100
0-8	0-15	0-10	0-10	0-13	0-11	0-11	
Контрольна робота за змістовним модулем 1: 0-10				Контрольна робота за змістовним модулем 2: 0-10			

T1, T2 ... T7 – теми

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту, практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D	задовільно	
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

7. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ

Правові джерела

1. Міжнародний пакт про соціальні, економічні та культурні права : Міжнародний документ від 16.12.1966 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Конституція ЮНЕСКО (Статут Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури) : Міжнародний документ від 16.11.1945 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
3. Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention : International document. May 14, 1954. URL: <https://www.unesco.org>
4. Протокол про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту : Міжнародний документ від 14.05.1954 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
5. Другий протокол до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 р. : Міжнародний документ від 26.03.1999 р. *Офіційний вісник України*. 2020. № 83. / № 42; Ст. 2674. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
6. Виконавчий регламент Конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту : Міжнародний документ від 14.05.1954 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
7. Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property : International Document. November 14, 1970 р. URL: <https://www.unesco.org>
8. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини : Міжнародний документ від 16.11.1972 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
9. The Rules of Procedure of the World Heritage Committee. WHC-2015/5. July 2015. URL: <https://41whckrakow2017.pl>
10. Конвенція про охорону підводної культурної спадщини : Міжнародний документ від 02.11.2001 р. *Офіційний вісник України*. 2009. № 8, / № 41, 2006, Ст. 2721 / Ст. 260. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

11. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини : Міжнародний документ від 17.10.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 16. Ст. 153. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
12. Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження : Міжнародний документ від 20.10.2005 р. *Офіційний вісник України*. 2010. № 55 / № 8/ 2010. Ст. 367. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
13. UNESCO Declaration concerning the Intentional Destruction of Cultural Heritage : International document. October 17, 2003. URL: <https://www.un.org>
14. Міжнародна хартія з охорони й реставрації нерухомих пам'яток і визначних місць (Венеціанська хартія): Міжнародний документ від 31.05.1964 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
15. Міжнародна хартія з охорони та реставрації архітектурно-містобудівної спадщини (Краківська хартія 2000) : Міжнародний документ від 26.10.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
16. Міжнародна хартія про охорону історичних міст (Вашингтонська хартія) : Міжнародний документ від 01.01.1987 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
17. Рекомендація про збереження культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських чи приватних робіт : Міжнародний документ від 19.11.1968 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
18. Рекомендація про охорону рухомих культурних цінностей : Міжнародний документ від 28.11.1978 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
19. Ризька хартія про автентичність та історичну реконструкцію культурної спадщини : Міжнародний документ від 24.10.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
20. Конвенція ЮНІДРУА щодо викрадених або незаконно вивезених культурних цінностей : Міжнародний документ від 24.06.1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
21. Policy on Cultural Heritage of the Office of the Prosecutor of the International Criminal Court. June 2021. URL: <https://www.icc-cpi.int>
22. The Prosecutor v. Ahmad Al Faqi Al Mahdi ICC-01/12-01/15. URL: <https://www.icc-cpi.int>

23. Європейська культурна конвенція: Міжнародний документ від 19.12.1954 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 41. Ст. 2781. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
24. Рамкова Конвенція Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства : Міжнародний документ від 27.10.2005 р. *Офіційний вісник України*. 2014. № 40. / № 82. 2013. Ст. 3022 / Ст. 1070. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
25. Європейська конвенція про охорону археологічної спадщини (переглянута) (ETS № 143) : Міжнародний документ від 16.01.1992 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 9. Ст. 591. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
26. Конвенція про охорону архітектурної спадщини Європи : Міжнародний документ від 03.10.1985 р. *Офіційний вісник України*. 2010. № 54 / № 41. Ст. 2722. Ст. 1835. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
27. Конвенція Ради Європи про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями ухвалена : Міжнародний документ від 03.05.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
28. Recommendation CM/Rec(2022)15 of the Committee of Ministers to member States on the role of culture, cultural heritage and landscape in helping to address global challenges (Adopted by the Committee of Ministers on 20 May 2022 at the 132nd Session of the Committee of Ministers). URL: <https://search.coe.int>
29. Recommendation №R(2000)1 of the Committee of Ministers to member states on fostering transfrontier co-operation between territorial communities or authorities in the cultural field (Adopted by the Committee of Ministers on 12.01.2000 at the 693rd meeting of the Ministers' Deputies). URL: <https://localgovernment.gov.int>
30. Recommendation of the Committee of Ministers to member States on the European Cultural Heritage Strategy for the 21st century (Adopted by the Committee of Ministers on 22.02.2017 at the 1278th meeting of the Ministers' Deputies). URL: <https://www.coe.int>
31. Резолюція CM/Res (2013)66 Комітету Міністрів Ради Європи про підтвердження укладення Розширеної часткової угоди про культурні маршрути від 18.12.2013 р. *Офіційний вісник України*. 2021. № 38. Ст. 2302. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
32. Debelianovi v. Bulgaria. Judgment dated 29.08.2007. (application № 61951/00). URL: <https://hudoc.echr.coe.int>

33. Kozacıoğlu v. Turkey. Judgment dated 19.02.2009 p. (application № 2334/03). URL: <https://hudoc.echr.coe.int>
34. Regulation (EU) 2019/880 of the European Parliament and of the Council of 17.04.2019 on the introduction and the import of cultural goods. URL: <https://eur-lex.europa.eu>
35. Council Regulation (EC) № 116/2009 of 18.12.2008 on the export of cultural goods (Codified version). URL: <https://eur-lex.europa.eu>
36. Directive 2014/60/EU of the European Parliament and of the Council of 15.05.2014 on the return of cultural objects unlawfully removed from the territory of a Member State and amending Regulation (EU) № 1024/2012 (Recast). URL: <https://eur-lex.europa.eu>
37. Decision № 1194/2011/EU of the European Parliament and of the Council of 16 November 2011 establishing a European Union action for the European Heritage Label. URL: <https://eur-lex.europa.eu>
38. Decision № 445/2014/EU of the European Parliament and of the Council of 16.04.2014 establishing a Union action for the European Capitals of Culture for the years 2020 to 2033 and repealing Decision № 1622/2006/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu>
39. Joint communication to the European Parliament and the Council towards an EU strategy for international cultural relations. JOIN/2016/029 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu>
40. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the EU Action Plan against Trafficking in Cultural Goods. COM/2022/800 final. 13.12.2022. URL: <https://eur-lex.europa.eu>
41. Judgment of the Court of 10.12.1968. Commission of the European Communities v Italian Republic. Case 7-68. URL: <https://eur-lex.europa.eu>
42. Угода між Урядом України і Урядом Республіки Польща про співробітництво у справі охорони та повернення втрачених і незаконно переміщених під час другої світової війни культурних цінностей : Міжнародний документ від 25.06.1996. *Зібрання чинних міжнародних договорів України*. 2006. № 6. Книга 1. Ст. 1442. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
43. Угода між Урядом України і Урядом Сполучених Штатів Америки про охорону і збереження культурної спадщини : Міжнародний

- документ від 04.03.1994 р. *Зібрання чинних міжнародних договорів України*. 2004. № 4. Ст. 854. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
44. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Міжнародний документ від 27.06.2014 р. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Том 1. Ст. 2125. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
 45. Конституція України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
 46. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
 47. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
 48. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. *Офіційний вісник України*. 2001. № 46. Ст. 2038. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
 49. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
 50. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. Ст. 552 від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
 51. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
 52. Про культуру : Закон України від 14.12.2010 р. № 2778-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 24. Ст. 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
 53. Про охорону культурної спадщини : Закон України від 08.06.2000 р. № 1805-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 39. Ст. 333. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
 54. Про охорону археологічної спадщини : Закон України від 18.03.2004 р. № 1626-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 26. Ст. 361. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

55. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей : Закон України від 21.09.1999 р. № 1068-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 48. Ст. 405. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
56. Про музеї та музейну справу : Закон України від 29.06.1995 р. № 249/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 25. Ст. 191. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
57. Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України від 24.12.1993 р. № 3814-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 15. Ст. 86. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
58. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 27.01.1995 р. № 32/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 7. Ст. 45. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
59. Про Український культурний фонд : Закон України від 23.03.2017 р. № 1976-VIII. *Офіційний вісник України*. 2017. № 36. Ст. 1120. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
60. Про корінні народи України : Закон України від 01.07.2021 р. № 1616-IX. *Офіційний вісник України*. 2021. № 60. Ст. 3733. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
61. Про національні меншини (спільноти) України : Закон України від 13.12.2022 р. № 2827-IX. *Офіційний вісник України*. 2023. № 3. Ст. 197. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
62. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23.04.1991 р. № 987-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 25. Ст. 283. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
63. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки : Закон України від 09.04.2015 р. № 317-VIII. *Офіційний вісник України*. 2015. № 40. Ст. 1181. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
64. Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів : Закон України від 21.03.2023 р. № 3005-IX. *Офіційний вісник України*. 2023. № 45. Ст. 2390. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
65. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. *Офіційний вісник України*. 2004. № 35, Ст. 2317. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
66. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV.

- Офіційний вісник України*. 2006. № 12. Ст. 792. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
67. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
 68. Про основи містобудування : Закон України від 16.11.1992 р. № 2780-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 52. Ст. 683. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
 69. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2011 р. № 3038-VI 18. *Офіційний вісник України*. 2011. № 18. Ст. 735. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
 70. Про приватизацію державного і комунального майна : Закон України від 18.01.2018 р. № 2269-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 12. Ст. 68. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
 71. Про Перелік пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації : Закон України від 23.09.2008 р. № 574-VI. *Офіційний вісник України*. 2008. № 79. Ст. 2650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
 72. Про оренду державного та комунального майна : Закон України від 03.10.2019 р. № 157-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 4. Ст. 25. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
 73. Про благодійництво та благодійні організації: Закон України від 05.07.2012 р. № 5073-VI. *Офіційний вісник України*. 2013. № 9. Ст. 325. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
 74. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01.07.2010 р. № 2404-VI. *Офіційний вісник України*. 2010. № 58. Ст. 1988. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
 75. Про заставу : Закон України від 02.10.1992 р. № 2654-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 47. Ст. 642. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
 76. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX. *Офіційний вісник України*. 2023. № 3. Ст. 196. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
 77. Про право власності на окремі види майна : Постанова Верховної Ради України від 17.06.1992 р. № 2471-XII. URL: *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 35. Ст. 517. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

78. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Стан, проблеми та перспективи охорони культурної спадщини в Україні». Постанова Верховної Ради України від 14.05.2019 р. № 2716-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 24. Ст. 91. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
79. Питання Національної комісії України у справах ЮНЕСКО : Указ Президента України від 26.03.1996 р. № 212/96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
80. Про Положення про Національну комісію з питань повернення в Україну культурних цінностей : Указ Президента України від 16.01.1998 р. № 21/98. *Офіційний вісник України*. 1998 р. № 3. Ст. 91. <https://zakon.rada.gov.ua>
81. Про День пам'яток історії та культури : Указ Президента України від 23.08.1999 р. № 1062/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
82. Про заходи щодо підтримки сфери культури, охорони культурної спадщини, розвитку креативних індустрій та туризму : Указ Президента України від 18.08.2020 р. № 329/2020. *Офіційний вісник Президента України*. 2020. № 18. Ст. 861. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
83. Деякі питання діяльності Міністерства культури та інформаційної політики : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.2019 р. № 885. *Офіційний вісник України*. 2019. № 88. Ст. 2942. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
84. Деякі питання Українського інституту національної пам'яті : Постанова Кабінету від 12.11.2014 р. № 684. *Офіційний вісник України*. 2014. № 98. Ст. 2840. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
85. Деякі питання оренди державного та комунального майна : Постанова Кабінет Міністрів України від 03.06.2020 р. № 483. *Офіційний вісник України*. 2020. № 51. Ст. 1585. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
86. Деякі питання охорони та збереження об'єктів всесвітньої спадщини : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 р. № 805. *Офіційний вісник України*. 2019. № 70. Ст. 2447. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
87. Про затвердження критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання для підтримки культури та збереження культурної спадщини : Постанова Кабінету Міністрів

- України від 20.01.2023 р. № 52. *Офіційний вісник України*. 2023. № 13. Ст. 783. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
88. Про затвердження Методики грошової оцінки пам'яток : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.09.2002 р. № 1447. *Офіційний вісник України*. 2002. № 39. Ст. 1828. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
89. Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.09.1998 р. № 1482. *Офіційний вісник України*. 1998. № 38. Ст. 1405. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
90. Про затвердження переліку документів, необхідних для прийняття рішення про оголошення комплексу (ансамблю) пам'яток історико-культурним заповідником або території історико-культурною заповідною територією : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.07.2011 р. № 727. *Офіційний вісник України*. 2011. № 53. Ст. 2115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
91. Про затвердження Положення про Державний реєстр національного культурного надбання : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.08.1992 р. № 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
92. Про затвердження Положення про Музейний фонд України : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.07.2000 р. № 1147. *Офіційний вісник України*. 2000. № 30. Ст. 1268. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
93. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення загальнодержавних заходів у сферах культури та мистецтв, охорони культурної спадщини, вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей, державної мовної політики, міжнаціональних відносин, релігії та захисту прав національних меншин : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.04.2018 р. № 338. *Офіційний вісник України*. 2018. № 39. Ст. 1373. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
94. Про затвердження Порядку видачі свідоцтва на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей або відмови в його видачі, переоформлення, анулювання : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.11.2015 р. *Офіційний вісник України*. 2015. № 96. Ст. 3286. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
95. Про затвердження Порядку визначення категорій пам'яток : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.05.2019 р. № 452. *Офі-*

ційний вісник України. 2019. № 46. Ст. 1589. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

96. Про затвердження Порядку визначення категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 р. № 1760. *Офіційний вісник України*. 2001. № 52. Ст. 2372. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
97. Про затвердження Порядку визначення меж та режимів використання історичних ареалів населених місць, обмеження господарської діяльності на території історичних ареалів населених місць : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 р. № 318. *Офіційний вісник України*. 2002. № 12. Ст. 587. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
98. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті Міністерству культури та інформаційної політики для розвитку закладів загальнодержавного значення, в тому числі їх будівництво : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.02.2022 р. *Офіційний вісник України*. 2022. № 14. Ст. 777. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
99. Про затвердження Порядку захисту особистих немайнових прав автора, твір якого став суспільним надбанням, у разі відсутності спадкоємців : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2023 р. № 1066. *Офіційний вісник України*. 2023. № 95. Ст. 5643. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
100. Про затвердження Порядку маркування в особливий період будівель та споруд, транспортних засобів, які підпадають під дію норм міжнародного гуманітарного права, відповідними розпізнавальними знаками (емблемами) : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2022 р. № 1199. *Офіційний вісник України*. 2022. № 85. Ст. 5279. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
101. Про затвердження Порядку проведення державної експертизи культурних цінностей та розмірів плати за її проведення : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.08.2003 р. № 1343. *Офіційний вісник України*. 2003. № 35. Ст. 1889. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
102. Про затвердження Порядку проведення окремих видів робіт на об'єктах культурної спадщини в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.11.2022 р. № 1342.

Офіційний вісник України. 2022. № 97. Ст. 6041. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

103. Про затвердження Порядку укладення охоронних договорів на пам'ятки культурної спадщини : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2001 р. № 1768. *Офіційний вісник України*. 2002. № 1. Ст. 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
104. Про затвердження Списку історичних населених місць України: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.07.2001 р. № 878. *Офіційний вісник України*. 2001. № 31. Ст. 1402. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
105. Про затвердження Типового договору про безоплатне користування релігійною організацією культовими будівлями та іншим майном, що є державною власністю : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.10.2003 р. № 1699. *Офіційний вісник України*. 2003. № 45. Ст. 2356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
106. Про затвердження Типового положення про адміністрацію історико-культурного заповідника : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2013 р. № 452. *Офіційний вісник України*. 2013. № 50. Ст. 1796. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
107. Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми «Єдність у розмаїтті» на період до 2034 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.09.2023 р. № 850-р. *Офіційний вісник України*. 2023. № 92. Ст. 5365. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
108. Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.02.2016 р. № 119-р. *Офіційний вісник України*. 2016. № 18. Ст. 745. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
109. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 р. № 366-р. *Офіційний вісник України*. 2021. № 36. Ст. 2154. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
110. Про впорядкування справи обліку та охорони пам'ятників архітектури на території Української РСР : Постанова Ради Міністрів Української РСР від 24.08.1963 р. № 970. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

111. Про затвердження Класифікатора галузей законодавства України : Наказ Міністерства юстиції України від 02.06.2004 р. № 43/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
112. Про затвердження Інструкції про порядок оформлення права на вивезення, тимчасове вивезення культурних цінностей та контролю за їх переміщенням через державний кордон України: Наказ Міністерства культури і мистецтв України від 22.04.2002 р. № 258. *Офіційний вісник України*. 2002. № 28. Ст. 346. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
113. Про затвердження Методики віднесення документів Національного архівного фонду до унікальних : Наказ Міністерства юстиції України від 16.08.2016 р. № 2505/5. *Офіційний вісник України*. 2016. № 68. Ст. 2318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
114. Про затвердження Методичних рекомендацій з розроблення положення про структурний підрозділ місцевої державної адміністрації у сфері культури : Наказ Міністерства культури України від 20.12.2012 р. № 1560. URL: <https://zakononline.com.ua>
115. Про затвердження Переліку державних установ, закладів культури, інших організацій, яким надається право проведення державної експертизи культурних цінностей : Наказ Міністерства культури України від 25.07.2023 р. № 400. *Офіційний вісник України*. 2023. № 81. Ст. 4674. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
116. Про затвердження Положення про Експертну комісію з питань обліку об'єктів культурної спадщини Міністерства культури та інформаційної політики України : Наказ Міністерства культури та інформаційної політики України від 14.07.2021 р. № 518. *Офіційний вісник України*. 2021. № 63. Ст. 3980. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
117. Про затвердження Порядку ведення Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України : Наказ Міністерства культури та інформаційної політики України від 25.08.2023 р. № 449. *Офіційний вісник України*. 2023. № 93. Ст. 5518. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
118. Про затвердження Порядку відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань до Державного реєстру національного культурного надбання : Наказ Міністерства культури України від 14.06.2016 р. № 437. *Офіційний вісник України*. 2016. № 65. Ст. 2217. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

119. Про затвердження Порядку встановлення та утримання охоронних дощок та охоронних знаків на нерухомих пам'ятках : Наказ Міністерства культури і мистецтв України, Державного комітету України з будівництва та архітектури від 27.01.2004 р. № 30/10. *Офіційний вісник України*. 2004. № 6. Ст. 351. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
120. Про затвердження Порядку занесення унікальних пам'яток Музейного фонду України до Державного реєстру національного культурного надбання : Наказ Міністерства культури і мистецтв України від 25.10.2001 р. № 653. *Офіційний вісник України*. 2002. № 9. Ст. 419. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
121. Про затвердження Порядку інформування Міжурядового комітету з охорони всесвітньої культурної і природної спадщини про наміри здійснити містобудівні перетворення на території об'єкта культурної спадщини, включеного до Списку всесвітньої спадщини, та/або в межах його буферної зони : Наказ Міністерства культури України від 20.04.2018 р. № 345. *Офіційний вісник України*. 2018. № 59. Ст. 2075. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
122. Про затвердження Порядку обліку об'єктів культурної спадщини : Наказ Міністерства культури України від 11.03.2013 р. *Офіційний вісник України*. 2013. № 29. Ст. 1011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
123. Про затвердження Правил торгівлі антикварними речами : Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Міністерства культури і мистецтв України від 29.12.2001 р. № 322/795. *Офіційний вісник України*. 2002. № 5. Ст. 204. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
124. Про затвердження форм та порядків ведення реєстрів культурних цінностей: Наказ Міністерства культури України від 03.09.2013 р. № 819. *Офіційний вісник України*. 2013. № 90. Ст. 3326. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
125. Про збір, обробку та облік інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.03.2022 р. № 380. *Офіційний вісник України*. 2022. № 65. Ст. 3922. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

126. Про затвердження Порядку здійснення централізованого державного обліку документів культурної спадщини, що знаходяться за кордоном, та документів іноземного походження, що стосуються історії України : Наказ Головного архівного управління України від 11.11.1999 р. № 67. *Офіційний вісник України*. 1999. № 48. Ст. 2382. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
127. Про затвердження Регламенту організації та проведення моніторингу з питань додержання соціальних та економічних прав : Наказ Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 12.11.2020 р. № 151.15/20. URL: <https://ips.ligazakon.net>
128. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес) від 01.12.2004 р. № 18-рп/2004. *Офіційний вісник України*. 2004. № 50. Ст. 3288. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
129. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 1, 2, 4, 6 Закону України «Про передачу колекції образотворчого мистецтва Акціонерного товариства «Градобанк» у державну власність», Постанови Верховної Ради України «Про визнання колекції образотворчого мистецтва національним надбанням України» від 16.10.2008 р. № 24-рп/2008. *Офіційний вісник України*. 2008. № 82. Ст. 2768. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
130. Постанова Верховного Суду від 05.10.2022 р. № 759/20550/18. URL: <https://ips.ligazakon.net>
131. Постанова Верховного Суду від 06.12.2023 р. № 380/4498/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua>
132. Щодо здійснення державного контролю у сфері охорони культурної спадщини : Лист Державно архітектурно-будівельна інспекції України від 08.05.2013 р. № 40-19-2081. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
133. Щодо трактування терміна «заклад культури» : Лист Міністерства культури і мистецтв України від 03.09.2003 р. № 11-5517/18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

134. Щодо законодавчої бази країн-членів ЄС у сфері вивезення культурних цінностей та практики видачі дозвільних документів деякими зарубіжними країнами : Лист Державної служби контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України від 12.11.2007 р. № 28/419. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
135. Про застосування законодавства у сфері державної допомоги : Роз'яснення Антимонопольного комітету України від 18.05.2018 р. № 6-пп/дд. URL: <https://amcu.gov.ua>
136. EAA Code of Practice adopted by the members at the annual business meeting of EAA members in Budapest in 2022. URL: <https://www.e-a-a.org>
137. EAA Principles adopted by the members at the annual business meeting of EAA members in Budapest in 2022. URL: <https://www.e-a-a.org>
138. Кодекс музейної етики ICOM, прийнятий на 15-й Генеральній асамблеї ICOM у Буенос-Айресі (Аргентина) 04.11.1986 р. URL: <http://icom.in.ua>
139. International Code of Ethics for Dealers in Cultural Property. CLT/CH/INS-06/25 rev. Adopted in 1999. URL: <https://unesdoc.unesco.org>
140. Порядок ведення Реєстру культурних цінностей, які знаходяться в розшуку за запитами інших держав : Наказ Міністерства культури України від 03.09.2013 р. № 819. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

Основна література

1. Кулиняк І. Я., Карий О. І., Прокопишин-Рашкевич Л. М., Огінок С. В., Бондаренко Ю. Г. Європейський досвід популяризації історичної спадщини та культурного туризму: навчальний посібник. Львів: Растр-7. 2023. 254 с.
2. Охорона та збереження пам'яток історії та культури: Навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти / Автор-укладач: Хрящевська Л. М. Миколаїв: Видавничий дім «Гельветика». 2019. 206 с.
3. Присяжнюк О. М. Охорона культурної спадщини. Навчальний посібник. Ч. 1. Одеса: Ун-т Ушинського. 2019. 226 с.
4. Вступ до музеєзнавства і пам'яткознавства : навч. посіб. / за наук. ред. О. М. Гончарової, С. Ж. Пустовалова. Київ : Видавництво Ліра-К. 2019. 490 с.

Додаткова література

1. Belder L. The Legal protection of cultural heritage in international law and its implementation in Dutch law. Doctoral Thesis. University Utrecht. 2013. 372 p. URL: <http://orcp.hustoj.com>
2. Cultural rights in the case-law of the European Court of Human Rights. Research Division of the European Court of Human Rights. January 2011. 26 p. URL: <https://www.culturalpolicies.net>
3. European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, European framework for action on cultural heritage, Publications Office. 2019. URL: <https://data.europa.eu>
4. Guidelines on Cultural Heritage Technical Tools for Heritage Conservation and Managment. Tht document was produced within the framework of the Joint Project «EU/CoE Support to the Promotion of Cultural Diversity in Kosovo». September 2012. 99 p. URL: <https://rm.coe.int>
5. Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. 2017. Вебсайт цифрової бібліотеки ЮНЕСКО. URL: <https://unesdoc.unesco.org>
6. Report of the independent expert in the field of cultural rights, Farida Shaheed. A/HRC/17/38 21 March 2011. URL: <https://www.refworld.org>
7. Report of the Special Rapporteur in the Field of Cultural Rights: note/ by the Secretariat. A/HRC/31/59. 3 February 2016. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/831612?v=pdf>
8. Акуленко В.І. Міжнародне право охорони культурних цінностей та його імплементація у внутрішньому праві України: монографія. Київ: ТОВ «ВО «Юстініан». 2013. 616 с. URL: <http://lostart.org.ua>
9. Аналіз проблем у законодавчому регулюванні збереження та управління культурною та природною спадщиною в Україні. Підготовлено в рамках проекту «Коаліція організацій громадянського суспільства для підтримки громад зі спадщиною», що виконується ГО «Агентство з розвитку приватної ініціативи» за співфінансування Посольства Великої Британії в Україні. URL: <https://taif.org.ua>
10. Архипова Є. О., Клевчук О. О. Державне регулювання у сфері охорони культурної спадщини України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 13-14. С. 51-57. URL: <https://ela.kpi.ua>

11. Бадяк В. Охорона пам'яток культури Львова (1953-1964 рр.). *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2010. Вип. 21. С. 315-336. URL: <https://lnam.edu.ua>
12. Баланюк Ю. Реалізація політики збереження об'єктів культурної спадщини ЮНЕСКО в Україні. *Науковий вісник Чернівецького університету. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини*. 2014. Вип. 702-703. С. 100-104. URL: <http://nbuv.gov.ua>
13. Баланюк Ю. С. Діяльність міжвідомчих інституцій в Україні у сфері збереження культурної спадщини. *Панорама політологічних студій*. 2013. Вип. 10. С. 155-161. URL: <http://nbuv.gov.ua>
14. Баланюк Ю. С. Правове забезпечення діяльності Ради Європи у сфері збереження культурної спадщини. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22 : Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2013. Вип. 11. С. 95-98. URL: <http://nbuv.gov.ua>
15. Боднарчук В. С. Роль ЮНЕСКО у збереженні пам'яток культурно-історичної спадщини в Україні. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2023. Том 1. № 15. С. 15-18. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua>
16. Болбас О.М. Культурна спадщина як охоронна державно-управлінська категорія: механізми формування страхового фонду. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2020. № 2. Том 31 (70). С. 50-53. URL: <http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua>
17. Боротьба з незаконним обігом культурних цінностей. Інструментарій для європейських судових та правоохоронних органів. Вебсайт цифрової бібліотеки ЮНЕСКО. URL: <https://unesdoc.unesco.org>
18. Валецький О. Л. Актуальність розвитку державно-приватного партнерства у сфері культурної політики. Аналітична записка. Вебсайт Національного інституту стратегічних досліджень. 28.10.2020 р. URL: <https://niss.gov.ua>
19. Варга Т.М. Порушення прав людини на доступ до культурної спадщини під час російської агресії проти України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 5. С. 104-108. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua>

20. Вечерський В.В. Взаємодія України з Комітетом всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. *Питання культурології*. 2022. № 40. С. 120-128. URL: <http://issues-culture-knukim.pp.ua>
21. Гавеля О. Стан експертної діяльності та моніторингу культурних цінностей у сучасному українському суспільстві. *Вісник ЛНАМ. Серія: Культурологія*. 2016.. Вип. 29. С. 71-83. URL: <https://lnam.edu.ua>
22. Ганський В. О. Теоретико-методологічні основи механізму функціонування ринку продуктів історико-культурної спадщини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 19(1). С. 60-64. URL: <http://nbuv.gov.ua>
23. Ганський В.О. Комерціалізація ресурсів історико-культурної спадщини в туризмі: механізми, ліміти та бар'єри. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 15. С. 95-99. URL: <https://economyandsociety.in.ua>
24. Гжибовська Т. С. Щодо впровадження системи моніторингу об'єктів культурної спадщини. *Історіосфера : матеріали Тринадцятої наукової конференції викладачів, здобувачів вищої освіти та молодих учених Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського, (6-7 квіт. 2018 р.)*. Редкол. : Ю. А. Добролюбська (відп. ред.) та ін. Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського. 2018. С. 70-77. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua>
25. Городиський І.М. Суспільний інтерес як підстава для обмеження права власності на культурні пам'ятки. *Часопис цивілістики*. 2020 Вип. 39. С. 24-29. URL: <http://dspace.onua.edu>
26. Гуляков К. В. Еволюція законодавства про охорону об'єктів історичної та культурної спадщини на протязі XX століття. *Юридичний вісник*. 2020. № 4. С. 240-246. URL: <http://dspace.onua.edu.ua>
27. Гуляков К. В. Ранні етапи формування законодавства про охорону об'єктів історичної та культурної спадщини. *Юридичний бюллетень*. 2020. № 13. С. 182-186. URL: <http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua>
28. Дахнюк А. М., Передрій О. І. Особливості ринку антикваріату та творів мистецтва. *Товарознавчий вісник*. 2022. № 1(15). С. 31-44. URL: <https://doi.org>

29. Дерій В.А. Класифікація культурно-історичних цінностей та їх облік і аналіз на ринку антикваріату. *Економічний аналіз*. 2017. Том 27. № 3. С. 19-25. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>
30. Дуденко Т. В. Загальна характеристика договору купівлі-продажу культурних цінностей. *Право та інноваційне суспільство*. 2019. № 1. С. 73-79. URL: <http://nbuv.gov.ua>.
31. Економіка спадщини: посібник для малих громад. Туристична Асоціація Івано-Франківщини, ТОВ «Знати про Карпати». Івано-Франківськ: ТОВ «Знати про Карпати», 2019. 120 с. URL: <https://taif.org.ua/wp-content>
32. Зайцева А. В. Проблеми реалізації права громадян на доступ до культурних цінностей у контексті конституційної реформи. *Право і суспільство*. 2016. № 5, частина 2. С. 8-13. URL: <http://pravoisuspilstvo.org.ua>
33. Зараховський О.Є. Сучасний стан державної реєстрації українських нерухомих об'єктів культурної спадщини. *Культура і мистецтво у сучасному світі*. 2019. № 20. С. 88-98. URL: <http://culture-art-knukim.pp.ua>
34. Зверховська В. Особливості застосування охоронного договору в разі забезпечення збереженості культурної спадщини. *Юридичний вісник*. 2019 № 2. С. 83-87. http://yurvisnyk.in.ua/v2_2019/16.pdf
35. Зверховська В.Ф. Види культурних цінностей за цивільним законодавством України. *Часопис цивілістики*. 2014. Вип. 16. С. 191-196. URL: <http://nbuv.gov.ua>
36. Зверховська В.Ф. Особливості правового регулювання культурних цінностей за цивільним законодавством України та міжнародним правом. *Часопис цивілістики*. № 17. С. 193-197. URL: <http://dspace.onua.edu.ua>
37. Зверховська В.Ф. Розмежування понять «культурна спадщина», «культурні цінності», «культурне надбання» та «об'єкт культурної спадщини». *Юридичний вісник*. 2013. № 4. С. 137-142. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>
38. «Зелена книга «Системний перегляд якості державного регулювання: «нове будівництво на територіях розміщення об'єктів культурної спадщини». Офіс ефективного регулювання BRDO. 2017. 212 с. URL: <https://cdn.regulation.gov.ua>
39. Зі щитом чи на щиті?: захист культурних цінностей в умовах збройного конфлікту на сході України/ О. А. Біда, А. Б. Блага,

- Д. О. Коваль, О. А. Мартиненко, М. Г. Статкевич; за заг. ред. А. П. Бушенка / Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ: КИТ. 2016. 72 с. URL: <https://helsinki.org.ua>
40. Зорінець С. Ю. Україна в ЮНЕСКО: перспективи співробітництва та діяльність щодо внесення об'єктів до списку всесвітньої спадщини. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: філософія, культурологія, соціологія*. 2015. Вип. 9. С. 71-82. URL: <file:///C:/Users>
 41. Зубенко Г. В. Право на участь у культурному житті суспільства і держави, право користуватися культурною спадщиною, на доступ до культурних цінностей: поняття, структура, питання реалізації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2017. № 24. С. 59-62. URL: <https://periodicals.karazin.ua>
 42. Інституційні та правові проблеми збереження культурної спадщини. Вебсайт Національного інституту стратегічних досліджень. 19.04.2019. URL: <https://niss.gov.ua>
 43. Катаргіна Т. Проблеми збереження культурної спадщини національних меншин України (міжнародний аспект). *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки: міжвід. зб. наук. пр.* 2012. Вип. 21. С. 145-161. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua>
 44. Кириченко Ю. В. Обов'язок не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані збитки: деякі питання щодо його конституційного закріплення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 3. С. 38-42. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>
 45. Коваль Д.В. В ім'я мистецтва: міжнародно-правовий контекстуальний аналіз захисту культурних цінностей у зв'язку зі збройним конфліктом. Одеса: Феникс. 2016. 418 с. URL: <http://lostart.org.ua>
 46. Колодій І.М., Чередниченко І.С. Цивільно-правове регулювання ринку антикваріату в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 2. С. 63-66. URL: <https://journals.indexcopernicus.com>
 47. Кот С. Повернення і реституція культурних цінностей у політичному та культурному житті України (XX – поч. XXI ст.): монографія. Київ: Інститут історії України. НАН України. 2020. 1020 с. URL: <https://shron1.chtyvo.org.ua>
 48. Кулакова Н. В. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень, що посягають на об'єкти культурної спадщини

- України. *Київський часопис права*. 2022. № 2. С. 135-140. URL: <https://ir.kneu.edu.ua>
49. Культурна політика Європейського Союзу. Хрестоматія : навч. посіб. / Упорядники: Кеда М.К., Соломенна Т.В. Чернігів: Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, 2022. 468 с. URL: <https://epub.chnpu.edu.ua>
 50. Культурні Маршрути Ради Європи Практичний посібник. Міністерство культури України. 2018. 29 с. URL: <https://decentralization.gov.ua>
 51. Купрійчук В. Організаційно-функціональна структура державного управління пам'яткоохоронною діяльністю в Україні. *Сучасні дослідження у сфері культури і мистецтв : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 26.04.2018 р. Київ: КНУТКТ імені І. К. Карпенка-Карого*. С. 135-140. URL: <http://eprints.zu.edu.ua>
 52. Курило Т.В. Правова охорона культурної спадщини України. Монографія. Львів: Львівський юридичний інститут МВС України, «Новий світ – 2000». 2014. 152 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua>
 53. Литвиненко О. М. Напрями вдосконалення правових та інституційних механізмів збереження культурної спадщини. Вебсайт Національного інституту стратегічних досліджень URL: <https://niss.gov.ua>
 54. Литовченко В. В. Роль ЮНЕСКО в охороні та збереженні культурної спадщини в Україні (1954–2010 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02 / Чорномор. держ. ун-т ім. П. Могили. Миколаїв, 2015. 20 с.
 55. Литовченко В. В. Стратегія міжнародного співробітництва у сфері збереження культурної спадщини ЮНЕСКО. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Історія»*. 2013. Вип. 1(30). С. 103-112. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua>
 56. Мазур Т. В. Правова охорона культурної спадщини в Україні: монографія. Київ: Парлам. вид-во. 2020. 432 с.
 57. Мазур Т.В. Генеза законодавства радянської України у сфері охорони культурної спадщини (1919–1930-ті роки). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2019. Випуск 58. Том 1. С. 23-29. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua>

58. Мазур Т.В. Правове забезпечення формування національних реєстрів культурної спадщини в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 38-41. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua>
59. Мазур Т.В., Мищак І.М. Державна політика щодо охорони культурної спадщини під час Української революції 1917–1921 років. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2018. № 4. С. 158-163. URL: <https://journals.uran.ua>
60. Малишев О.О. Культурна спадщина в юридичному світі речей. *Правова держава*. 2020. Вип. 31. С. 169-179. URL: <http://pravova-derzhava.org.ua>
61. Мартинюк Т.М. Культурні цінності як об'єкти спадкового права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2018. Вип. 50. Т. 1. С. 89-91. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua>
62. Менеджмент культурної спадщини в Україні. Огляд підготовлено Робочою групою проекту Community-led Urban Strategies in Historic Towns (COMUS) на основі Огляду «Збереження культурної спадщини», підготовленого в рамках Регіональної програми Ради Європи «Київська ініціатива», переглянутого, доповненого та оновленого. 2016. 26 с. URL: <https://rm.coe.int>
63. Менська О. А. Викуп пам'яток культурної спадщини як підстава припинення права власності: національний та зарубіжний досвід. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 60. С. 106-117. URL: <https://easternlaw.com.ua>
64. Менська О. А. Державна політика у сфері охорони об'єктів культурної спадщини: політико-правовий аспект. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2021. № 1 (71). С. 57-62. URL: <http://pa.stateandregions.zp.ua>
65. Менська О. Інститути громадянського суспільства і держава у сфері охорони культурної спадщини: організаційно-концептуальні й політико-управлінські засади взаємодії та координації. *Наукові інновації та передові технології». Серія «Управління та адміністрування»*. 2024. № 1 (29) С. 101-115. URL: <http://perspectives.pp.ua>
66. Менська О.А. Застосування принципу numerus clausus при визначенні переліку підстав примусового припинення права власності на пам'ятки культурної спадщини. *Юридичний науковий*

- електронний журнал. 2020. № 3. С. 114-117. URL: <http://www.lsej.org.ua>
67. Мищак І. М. Нормативно-правове забезпечення формування Державного реєстру національного культурного надбання та шляхи його вдосконалення в Україні. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 4. С. 19-24. URL: <http://nbuv.gov.ua>.
 68. Мищак І. М. Основні напрямки розвитку законодавства щодо охорони культурної спадщини в Україні. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 1. С. 14-19. URL: <http://nbuv.gov.ua>
 69. Мищак І. М. Правове регулювання процесу формування й наповнення Державного реєстру нерухомих пам'яток України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2015. № 2. С. 15-20. URL: <http://nbuv.gov.ua>
 70. Міжнародні механізми захисту культурних цінностей на окупованих територіях / Андреюк Є.С., Бусол К.І., Коваль Д.О. В роботі також приймали участь: Аблялімова Е.Н., Яшний Д.В., к.і.н.. Київ. 2019. URL: <https://www.ppu.gov.ua>
 71. Ніколаєва Т.М., Погорелова І.С. Проблема резистентності та реституції культурно-історичної спадщини України в умовах російської агресії: політико-державний аспект. *Науковий журнал «Політикус»*. 2022. Випуск 5. С. 131-140. URL: <https://ir.kneu.edu.ua>
 72. Носік Ю. Вишивання: культурна спадщина та інтелектуальна власність. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 5. С. 111-119. URL: <http://uran.inprojournal.org>
 73. Овсяник А. М. Державна політика у сфері охорони культурної спадщини: міжнародний досвід. *Ефективність державного управління*. 2019. Вип. 1 (58). Ч. 1. С. 52-61. URL: <https://epa.nltu.edu.ua>
 74. Пам'яткознавство: Посібник для початківців. Національна Академія Наук України, Центр пам'яткознавства, Українське товариство охорони пам'яток історії та культури. Київ: Центр пам'яткознавства НАН України та УТОПІК. 2014. 212 с.
 75. Панова С. І. До питання про поняття культурних цінностей як об'єкту цивільних прав. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. Вип. 7. С. 120-123. URL: <http://www.vesnik-pravo.mgu.od.ua>

76. Панченко В.В. Меценатство і спонсорство та історико-культурна спадщина в Україні. *Археологія*. 2016. № 2. С. 118-121. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua>
77. Паньонко І., Тарнавська М., Блюк Н. Юридичний захист національного мистецького надбання за конвенцією про охорону нематеріальної культурної спадщини. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 11. С. 377-381. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua>
78. Піддубна В. Ф. Щодо підстав набуття майна релігійними організаціями. Забута спадщина. Вебпортал про переміщені і втрачені історичні та культурні цінності. 13.08.2016. URL: <http://lostart.org.ua>
79. Пономарьова М. С. Загальна характеристика кримінально-правової охорони об'єктів культурної спадщини України. *Юридична наука*. 2014. № 5. С. 137-146. URL: <http://nbuv.gov.ua>
80. Поплавська М. Феномен культурної спадщини та її місце в сучасних міжнародних відносинах. *Актуальні питання українського інформаційного простору*. 2022. № 2 (10). С. 43-53. <http://ukrinfospace.knukim.edu.ua>
81. Право на участь у культурному житті суспільства і держави, право користуватися культурною спадщиною, на доступ до культурних цінностей: поняття, структура, питання реалізації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2017. № 24. С. 59-62. URL: <https://periodicals.karazin.ua>
82. Проблеми збереження та захисту культурно-релігійних цінностей України. Аналітична записка. Вебсайт Національного інституту стратегічних досліджень. 15.01.2014. URL: <https://niss.gov.ua>
83. Ребриш Б.Ю. Культурні цінності та інші суміжні категорії: проблеми понятійно-термінологічного апарату міжнародно-правових актів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 10. С. 167-170. URL: <http://lsey.org.ua>
84. Рекомендації для закладів культури щодо дотримання прав інтелектуальної власності при оцифруванні предметів музейного значення з інституційних колекцій. 2024. Веб-сайт УКРНОІВІ (ІР офіс). URL: <https://nipr.gov.ua>
85. Рибачук М., Білоус О. Проблема реституції церковного майна. *Політичний менеджмент*. 2003. № 3. С. 82-91. URL: <https://ipiend.gov.ua>

86. Рішняк О. Культурна спадщина у воєнному конфлікті: міжнародний досвід другої половини XX – початку XXI ст. та українська дійсність. *Український історичний журнал*. 2022. № 4. С. 159-173. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua>
87. Степаненко С. В. Регулювання переміщення культурних цінностей через митний кордон України. *Juris Europensis Scientia*. 2023. Випуск 1. С. 143-146. URL: <http://jes.nuoua.od.ua>
88. Сухенко С. В. Правове забезпечення державного управління у сфері охорони культурної спадщини: сучасний стан та перспективи розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. Електронне видання. 2018. № 9. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua>
89. Сухенко С.В. Особливості розвитку системи державного управління охороною культурної спадщини в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Державне управління*. 2018. Т. 29(68). № 3. С. 6-10. URL: <http://nbuv.gov.ua>
90. Сухенко С.В. Реалізація рекомендацій міжнародних організацій у сфері охорони культурної спадщини в Україні: державно-управлінський аспект. *Публічне управління та адміністрування в Україні*. 2018. Вип. 7. С. 19-22. URL: <http://pag-journal.iei.od.ua>
91. Уська У. Р. Конвенції ЮНЕСКО як базова складова національної системи правового регулювання пам'яток охоронної діяльності: понятійно-термінологічний аспект. *Historical and Cultural Studies*. 2014. Vol. 1. №. 1. С. 101-105. URL: <https://science.lpnu.ua>
92. Фальковський А. Особливості доступу до нематеріальних культурних цінностей у період пандемії COVID-19: організаційно-правові аспекти. *Публічне право*. 2023. № 2 (50). Ст. 28-36. URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua>
93. Чаплян С. De Profundis: юридичні проблеми археологічних колекцій. Вебсайт Юридична газета online. 16.06.2023. URL: <https://yur-gazeta.com>
94. Шинкаренко Т.І Діяльність Ради Європи у сфері культури. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип. 96(2). С. 3-9. URL: <file:///C:/Users>
95. Шульга В. О. До питання про протидію незаконному обігу культурних цінностей в межах Європейського Союзу. *International*

scientific conference (Riga, Latvia, December 28–29, 2021). URL: <http://baltijapublishing.lv>

96. Юртаєва К.В. Кримінально-правова охорона об'єктів культурної спадщини від сучасних загроз тероризму. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2015. № 3(11). С. 123-136. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>
97. Верховний Суд визнав право громадської організації на звернення до суду з позовом про охорону культурної спадщини. Вебсайт Судово-юридична газета. URL: <https://sud.ua>.
98. Охоронний договір на пам'ятку культурної спадщини є адміністративним договором – КАС ВС. Вебсайт Верховного Суду. 31.12.2020. URL: <https://supreme.court.gov.ua/>
99. Обов'язок осіб, які завдали шкоди пам'яткам культурної спадщини, їх відновити є складовою процесу відшкодування шкоди – КЦС ВС. Вебсайт Верховного Суду. 27.10.2022. URL: <https://supreme.court.gov.ua>
100. КАС ВС висловив правову позицію про обов'язок органу влади вжити заходів для забезпечення охорони об'єкта культурної спадщини. Вебсайт Верховного Суду. 15.07.2021. URL: <https://supreme.court.gov.ua>
101. Корнєєва Є.М. Сучасні проблеми охорони об'єктів культурної спадщини в галузі архітектури. *Матеріали 75-ї звіт. наук. конф. професорсько-викладацького складу і наук. працівників економіко-правового факультету ОНУ ім. І. І. Мечникова, (Одеса, 25–27 листоп. 2020 р.)*. Одеса : Фенікс, 2020. С. 118-120. URL: <https://dspace.onu.edu.ua>

8. ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

https://www.unesco.org	The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) official website
https://whc.unesco.org	The UNESCO World Heritage Centre official website
https://www.ohchr.org	The Section Cultural Rights and the Protection of Cultural Heritage on the Office of the High Commissioner for Human Rights (UNHCR) official website.
https://www.coe.int/cultureheritage	The Section Culture and Cultural Heritage on the Council of Europe official website
https://www.coe.int/en/web/cultural-routes#:~:text=Launched%20by%20th%20e%20Council,shared%20and%20living%20cultural%20heritage.	The Section Cultural Routes on the Council of Europe official website
https://culture.ec.europa.eu/cultural-heritage	The Section Funding opportunities for cultural heritage on the European Commission official website
https://www.wipo.int	The Section IP and Museums, Libraries and Archives World on the Intellectual Property Organization (WIPO) official website
https://www.unidroit.org/cultural-property/	The Section Cultural Property on the International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT) official website

https://www.icc-cpi.int	The Policy on Cultural Heritage on the International Criminal Court official website.
https://www.interpol.int	The Section Cultural Heritage Crime on the INTERPOL official website
https://www.wcoomd.org/en/topics/enforcement-and-compliance/activities-and-programmes/cultural-heritage-programme.aspx	The Section Cultural Heritage Programme on the World Customs Organization official website
https://www.iccrom.org	The International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (ICCROM) official website
https://www.icrc.org	The Section Cultural Property on the International Committee of the Red Cross website
https://www.theblueshield.org	The Blue Shield International official website
https://www.aliph-foundation.org	The International Alliance for the Protection of Heritage official website
https://www.icomos.org	The International Council on Monuments and Sites (ICOMOS) official website
https://www.europanostra.org	The Europa Nostra official website
https://europeanheritagealliance.eu	The European Heritage Alliance (ALIPH) official website
https://heritagemanagement.org	The Heritage Management Organization (HERITAGE)
https://icom.museum	The International Council of Museums (ICOM) official website
https://www.e-a-a.org	The European Association of Archaeologists (EAA) website

https://www.cinoa.org	The International Confederation of Art Dealers (CINOА)
https://www.esach.org	The European Students' Association for Cultural Heritage (ESACH) і
https://mkip.gov.ua	Офіційний вебсайт Міністерства культури та інформаційної політики України
https://unesco.mfa.gov.ua	Офіційний вебсайт Постійного представництва України при UNESCO
https://uinp.gov.ua	Офіційний вебсайт Українського інституту національної пам'яті
https://uccs.org.ua	Офіційний вебсайт Українського центру культурних досліджень
https://ucf.in.ua	Офіційний вебсайт Українського культурного фонду
https://www.spadshina.org.ua	Офіційний вебсайт Українського державного інституту культурної спадщини (УДІКС)
http://icom.in.ua	Офіційний вебсайт Українського національного комітету Міжнародної ради музеїв.
https://pamjatky.org.ua/	Офіційний вебсайт Українського товариства охорони пам'яток історії та культури (УТОPIK)
https://culturecrimes.mkip.gov.ua	Вебсайт для фіксації злочинів російської армії проти об'єктів культурної спадщини на території України.

ТЕМАТИЧНИЙ ВІДЕО КОНТЕНТ

https://international.ucla.edu/institute2/article/261952	Cultural Destruction in Ukraine Now (2023)
https://www.youtube.com/watch?v=KUgRbY1k1YI	Wymazać Naród / Erase the Nation (2023)
https://1plus1.video/vidbuduemo-vidbuduemo-muzej-skovorodi	Документальний проєкт «Відбудуємо» (2022)
https://www.youtube.com/watch?v=_rf1geagjMk	How the destruction of monuments erases history (2022)
https://www.youtube.com/watch?v=AJ5TCdk1bBk	Зберегти не можна зруйнувати (2018)
https://www.youtube.com/watch?v=HeBT3OFUjk8	Erasing Memory: The Cultural Destruction of Iraq (2017)
https://www.youtube.com/watch?v=B1HYa4jhIS0	The Destruction of Memory (2016)
https://en.wikipedia.org/wiki/The_Last_Vermeer	The Last Vermeer (2019)
https://en.wikipedia.org/wiki/Woman_in_Gold_(film)	Woman in Gold (2015)
https://en.wikipedia.org/wiki/The_Monuments_Men	The Monuments Men (2014)
https://www.youtube.com/watch?v=SQaYel8Gnyc	Аналіз законодавства України у сфері охорони культурної спадщини. Ютуб канал Укрінформ

Навчальне видання

ПРАВОВА ОХОРОНА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Методичні рекомендації
до практичних занять для здобувачів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»

Укладач
Вадим Рудольфович БАРСЬКИЙ

В авторській редакції

Підписано до друку 07.11.2024 р. Формат 60х84/16.
Ум-друк. арк. 5,8. Зам. № 2412-05.

Видавець ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
e-mail: fenix-izd@ukr.net